

PROLETAREC

ŠTEV.—NO. 1043.

CHICAGO, ILL., 8. SEPTEMBRA, (SEPTEMBER 8,) 1927.

LETO—VOL. XXII.

VSEBINA.

ČLANKI.

"Židovska roba".

Kako so se komunisti borili za osvoboditev
Sacca in Vanzettija.

Kriza in "Proletarec".

Radio postaja W-E.V.D.

Kdo je v sramoto državi Indiani: Debs ali
McCray?

Kazimir Zakrajšek — da se ne pozabi.

Nemčija in breme vojne odškodnine.

Nad pol milijona učencev v čikaških ljudskih
šolah.

Preko luže (A. Kristan.)

Ameriške železnice pred sto leti in danes.

Iz Chicaga do Radovljice.

Zjutraj republikanec, zvečer demokrat.

Naseljevanje v Argentino.

IZ NAŠEGA GIBANJA.

Nov klub v Frontenacu, Kans.

Aktivnosti kluba št. 118 JSZ.

Vabilo na sestanek članstva JSZ. v Cleve-
landu.

"Carizem" v zapadni Pennsylvaniji.

Na znanje članom odsekov kluba št. 1.

Mardi-Gras v Waukeganu.

Prihodnji zbor JSZ.

RAZNO.

Divji plameni (Tone Seliškar).

Vičipci.

Koncert Čulič-Draguna v Chicagu.

Odbor razstave Peruškovih slik.

Naznanilo (bratje Branisel).

Entered as second-class matter December 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Published by Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba (Jugoslav Workmen's Publishing Co.) Izhaja vsak četrtek. Published Every Thursday. Naročnina (Subscription Rates: United States and Canada za vse leto (per year) \$3.00, pol leta (half year) \$1.75; Foreign Countries, za leto (per year) \$3.50; pol leta (half year) \$2.00.

Address: PROLETAREC, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill. — Telephone: ROCKWELL 2864.

KONFERENCE J. S. Z.

BARBERTON, OHIO, v nedeljo 30. oktobra v dvorani samostojnega podpornega društva "Domovina". Čas in druge podrobnosti sporočimo v kratkem.

WAUKEGAN, ILL. v nedeljo 13. novembra v Slovenskem narodnem domu. Pričetek zborovanja od 10. dopoldne, popoldne program, zvečer veselica.

Klubi J. S. Z. in podporna ter prosvetna društva, pripadajoča Izobraževalni akciji J. S. Z., naj gotovo izvolijo zastopnike za konferenco svojega okraja. Udeležje naj se jih tudi ostali člani J. S. Z. in drugi pristaši našega dela.

Samo malo počakate, pa vam sprešamo grozdje.

Grozdje zmeljemo in sprešamo ter pripeljemo mošt, pripravljen za shranitev, na vaš dom še isti dan.

Poleg naših modernih priprav za mlenje in prešanje, vam lahko postrežemo tudi s popolno zalogo kletarskih potrebščin kot s sodi vseh velikosti in drugem.

Avtomatično čiščenje ter separiranje pecljev že v mlinu naša **posebnost**. Priporočamo, da nas obiščete.

Telefon
Canal
6446

JOSEPH P. KRISTAN & CO.
1819 West 22nd Street, CHICAGO, ILL.
ISCAMO SE TRI ZANESLJIVE ZASTOPNIKE.

Rez. tel.
Rockwell
8426

PROLETAREC

Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 1043.

CHICAGO, ILL., 8. SEPTEMBRA, (SEPTEMBER 8,) 1927.

LETO—VOL. XXII.

Upravišтво (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

“ŽIDOVSKA ROBA.”

Kdo ima “manijo” zagospodovati nad slovenskimi podpornimi organizacijami?

Socializem je včasih dober, včasih ne, če se oziramo na tisto kar pišejo o njem naši nasprotniki. Zelo se zanima zanj npr. frančiškansko glasilo. Svoječasno je priobčilo nekaj člankov, povzeti po dr. Krekovi knjigi, v katerih je tolmačilo, da socializem ni tako napačna stvar, da, celo priporočljiv je, toda slabo za socializem je to, da so se ga oprijeli “tardeči”, ki so proti Bogu in veri. V prid socializma torej je, da se delavstvo odvrne od socialistov in gre v cerkve po razlago o ekonomskem razvoju . . .

Toda če je bil socializem za frančiškanskega člankarja dober še pred nekaj meseci, je sedaj kar naenkrat postal nič prida, — navadna “židovska roba”. Kako “modri” in “premišljeni” so frančiškanski žurnalisti v Ameriki!

Njihov “Amerikanski Slovenec” z dne 26. avgusta piše med drugim o socializmu tudi tole:

“Izvor in začetnika mednarodnega rdečega socializma upam, da sem dovolj označil in pojasnil že v zadnjih člankih. Vse skupaj je to židovska roba, ki jo je postavil raznim fanatikom v nakup žid Marks. Omenjamo le zato, da se na izvor in začetnika rdečega brezverskega socializma ne pozabi odkod izhaja in prihaja, da vemo, komu so se vdinjali nekateri slovenski sinovi.

Beseda manija pomeni po naše: neukrotljiva želja po nečem. Zato pravimo takim, ki silno stremijo po čem, da imajo manijo po tem ali onem.

Kdor opazuje zadnjih 25 let slovenske socialiste v Ameriki, ta ve, da imajo voditelji slovenskih socialistov veliko manijo, da bi zagospodovali nad ameriškimi Slovenci in zlasti nad njihovimi podpornimi organizacijami.”

Torej vse skupaj je to židovska roba, ki jo je postavil v nakup raznim fanatikom žid Marks, piše brozgar. Nič ne de, da Marksov “Kapital” na univerzah ni nepoznano delo, nič ne de, da se s to “židovsko robo” peča ves svet, vključivši vatican, — za zavožene frančiškane je to “židovska roba”.

Ves citirani odstavek — citiran natančno kot so ga oni zapisali — je sam na sebi jasen dokaz njihove duševne plidkosti in revščine. Je brez zveze, brez jedra — ima pa cilj, ki je: *podjarmiti slovenske podporne organizacije za cerkvene bisage. Podjarmljenje sicer predbacivajo socialistom, a v resnici je to ptica, ki gnezdi pri njih.*

Slovenski ameriški klerikalizem prodaja “židovsko robo”, kakor jo ni še nikoli. Prodaja maše na debelo in na drobno, odpustke na debelo in drobno, kipe, svetinje in podobe, delnice in “diplome”. Zasužnjil je svojo podporno organizacijo in jo izročil v vodstvo mentalni korupciji in sebičnosti Prepiri, ki so nastali vsled tega med njimi, očitki ki so deževali v njihovih vrstah, dokazujejo, kaj čaka organizacije, ki se izroče pogrebnikom in pobožnim nepoštenjakom v vodstvo. To ni natolcevanje. Dokaz je NJIHOVA glavna podpora organizacija in NJENA zgodovina. Sedanje izmозgavanje ene večje in mnogih manjših, jim ne zadoštuje. Oni hočejo vse. To povedo s tem, ko pravijo, “da imajo voditelji slovenskih socialistov veliko manijo, da bi zagospodovali . . . nad slovenskimi podpornimi organizacijami.” Kje je tu kak dokaz za njihovo trditev? Ni ga, ker ga enostavno ni. Tisti, ki hočejo zagospodovati nad VSEMI slovenskimi podpornimi organizacijami, so v farovžih. V nekaterih teh farovžev že več let ukazujejo nekatoliškim društvom, če so pod katoliškim vplivom, kaj naj počno, o čem naj sklepajo na sejah, kje naj sodelujejo in kje naj sabotirajo. “Glasilo KSKJ.” je nedavno pisalo, da ima cerkev, kar pomeni slovenske farovže, v SNPJ. že velik vpliv, da nekatera društva SNPJ. sodelujejo v cerkvenih slavnostih, da pomagajo aranžirati cerkvene shode, in da so nasprotna načelom organizacije, kateri pripadajo. To je delo farovških provokatorjev, ki vidijo samo svoj interes — svojo bisago. Ni jim dovolj, da so pripravili članstvo takozvane katoliške jednote s svojo NEPOŠTENOSTJO, s svojim koristolovstvom in nesposobnostjo v

teku desetletij ob stotisočake, in da jo bodo pametnejši in sposobnejši ekonomsko le težko rešili — oni hočejo zavoziti na enaka pota tudi druge podporne organizacije.

Na seje "naprednih", klerikalno okuženih društev pošiljajo farovži svoje ljudi s "predlogi" in resolucijami. Takoj jim priskočijo na pomoč "svobodomislec" (pravi svobodomislec niso in ne morejo biti cerkvenjaki v taktiki) in vsi drugi, katere je sovraštvo, ki ga jim je vcepil moralno pokvarjeni klerikalni štab, do kraja prevzelo. Ljudje, ki so plidki v znanju, ali ga sploh nimajo, imajo predsodke proti vsaki stvari, ki bi imela pomagati napredku. Teh predsodkov so se navzeli doma, ko so bili še "verni" in so poslušali duhovne gospode. Brali so klerikalne liste, in v pogovorih so se navzeli mržnje do naprednjakov. V Ameriki so se mnogi odvadili hoditi k maši, a v srcu so isto kot so bili — na las podobni zakrknjenim klerikalcem.

Ali je ta element nevaren? To je odvisno.

Vojnam slede reakcije, zato je bilo sprememb v mišljenju mase pričakovati. Reakcija ne pomeni samo reakcionaren režim, ampak tudi taka mišljenja v ljudskih masah, ki pomagajo zastoju; ta so se v marsičem in marsikje obrnila na stran reakcije. Temu je pripomogla posebno brezbriznost ljudskih množic, ki je tudi tak pojav. Prej silna duševna napetost, pričakovanje, vrvenje — potem "razočaranje" in pogreznjenje. To so bolezni na telesu človeštva. Nekaj grdih, gnojnih izpahkov imajo tudi med ameriškimi Slovenci.

Ako hočemo, da ne okužijo telesa do meje ko bo zdravljenje težko, je opreznost sedaj na mestu. Taktika, ki miži ko vidi zlo, je zgrešena, in se bo maščevala. Mehki, "tolerantni" ljudje, ki igrajo na citre dvoličnosti, so voda na mlin tistim gnojnim izpahkom. Intrige pijanih muh v zatohlih lokalih so kakor mlake, v katerih se rede komarji in prepregajo okolico.

Ta list je napredno slovensko delavsko javnost že pred več leti svaril pred invazijo komarjev, ki nosijo strup in zle namene. Komarji so tukaj in postajajo sitni. Treba bo drastičnih metod, da se jih ugonobi in spravi tja, kjer ne bodo povzročali neprijetnosti in škode.

Papagaj pravi

Jaz sem boljši socialist kot ti, ki si v klubu, you bet!

KRIZA IN "PROLETAREC."

"Proletarec" ima med premogarji veliko cirkulacijo. Njihova nestalna zaposlenost, ki jih tepe že več let, in sedaj stavka, tepe tudi "Proletarca". Povprečen premogar je gmotno veliko na škodi. Še več je na škodi "Proletarec".

Brezpóselnost v industrijskih krajih narašča. To tepe tudi "Proletarca". Kapitalistični list nikoli ne občuti krize tako, kakor delavski list. Delavec pusti v krizi svoj list najprvo.

"Proletarec" izhaja redno, in njegovi izdatki so redni. Tiskarna zahteva svoje, kajti ona svoje delavce REDNO plača. Nabere se dolg, tirjavni agent pride naokrog, in tirja: PLACA-TE, mi rabimo. A če nimamo?

Dobite. Sedaj nimamo. Agent se ne poto-laži. On je poslan, da iztirja. Pošljite!

To je povest delavskega lista v "krizi".

"Proletarec" rabi vašega sodelovanja in opore, rabi jo nujno in mnogo. Toliko čisto na kratko.

Kako so se komunisti borili za Sacca in Vanzettija.

"Proletarec" je eden onih delavskih listov, ki pove resnico vsakemu v vsakem slučaju. To mu škoduje v cirkulaciji. Pred šestimi leti so vpili: Ne napadajte komunistov! Nič pa niso rekli, ko so komunisti zapravili okrog deset tisočakov z namenom, da uničijo JSZ. in Proletarca.

Kadarkoli nam je nanese priložnost, smo rekli, to je na oni strani pošteno, in to ni. Bilo je zamer tukaj in tam — češ, bodimo tolerantni! To pomeni, da ti nastavi lice, in nič ne reci, če te oni z druge strani dvakrat udari po njemu. Nastavi mu oba, ker je to v interesu "tolerance".

Aldino Felicani je dal vse svoje moči bostonskemu Sacco-Vanzetti Defense Committee. Veliko se je trudil, da je dobil potrebna sredstva, in dobil je blizu pol milijona dolarjev. Ni jih zapravil zase, ne za druge člane odbora, ampak v obrambi za Sacca in Vanzettija. Socijalistična stranka je sodelovala s tem odborom od njegove ustanovitve 5. maja 1920 naprej. Komunisti so se mu rogali, kakor so se rogali obrambi za osvoboditev E. V. Debsa. Ali ko hitro so videli, da postaja ljudstvo za ta justični škandal pozorno, so hiteli organizirati svoje Sacco-Vanzettijeve obrambne odbore. V Chicagu so nabrali poslednjih par mesecev pred njuno usmrtnitvijo več tisočakov. Niti centa niso izročili bostonskemu odboru, ki je plačeval vse obrambne izdatke. Komunistična International Labor Defense, ki veliko kolekta posebno med hrvatskim delavstvom, je nabrala tisočake, iz-

ročila pa je \$4,000, kot poroča blagajnik bostonskega odbora A. Felicani. Kje so ostali tisočaki? Šli so za najemnino komunističnih uradov, in za plače komunističnih agitatorjev. Malo znano dejstvo je, da je v tej deželi stotine plačanih "komunistov", ki so na plačilnih listah raznih "pomožnih" akcij, "izobraževalne" unijske lige, lige za osvoboditev tega in onega. V New Yorku je bila organizirana posebna Sacco-Vanzettijeva obrambna liga pod vodstvom komunistov, ki je hitela kolektati pod pretvezo, da je pomoč nujna. Nabrala je v teku kratkega časa sedem tisoč dolarjev, bostonskemu odboru pa je izročila tri sto. Ostalo je porabila v kampanjah za kolekte . . .

Blagajnik Felicani je zaeno z ostalim obrambnim odborom že prej večkrat podal izjavo, da komunisti ne polagajo bostonskemu odboru od svojih kolekt nikakih računov, in da nima z njimi nikakih zvez. Sedaj, ko je prišel čas, da delavstvo pogleda tudi v svoje račune, je blagajnik Felicani dejal, da so komunisti Sacco-Vanzettijevi obrambni akciji več škodovali kakor koristili, denar, ki so ga nabrali pod pretvezo, da gre v njuno obrambo, pa so porabili večinoma zase. Tako komunisti pomagajo s svojim zavajalnim delom razgaljati samega sebe.

Nemčija in njeno breme vojne odškodnine.

Nemčija je letos plačala \$375,000,000 vojne odškodnine. V treh letih, od kar jo plačuje po takozvanem Dawsovem načrtu, znaša vsota, ki so jo dobili zavezniki od Nemčije, blizu milijardo dolarjev.

Nemčija pravi, da je od premirja naprej plačala dvanajst milijard vojne odškodnine v denarju in blagu, zavezniki pa pravijo, da je to število za mnogo milijonov previsoko. Pri dvanajstih milijardah v takih odplačevanjih so pomote, zapopadene v milijonih, mogoče in nekaj umevnega. Nemci bi radi bili tega bremena kmalu rešeni, zavezniki pa pravijo, plačujte, saj ste komaj začeli! Pri volji so nekoliko popustiti, toda le, ako jim Zedinjene države preje znižajo dolg, ali ga brišejo. Ker postaja Nemčija vedno jačja, in ker zavezniki ne bodo mogli več toliko vztrajati pri trditvi, da je vojno zakrivila samo Nemčija in vsled tega samo ona odgovorna zanjo, bo moralo biti vprašanje nemške vojne odškodnine prej ali slej rešeno. Dvanajst milijard je plačala. Koliko ima še plačati? Ni določeno natančno, ampak vsekakor zahtevajo zavezniki toliko, kolikor Nemčija ne more in tudi ne bi hotela plačati. Pa ji svetujejo: Pritisnite še vi na Zedinjene države, da nam znižajo dolg, pa vam mi znižamo vojno odškodnino. Če breme vojne odškodnine Nemčiji ostane kakor so zavezniki prvotno hoteli in še hočejo, ga bo nosila še tretja in četrta generacija Nemcev. Med tem se seveda lahko dogode preobrati, ali nove vojne, ali pa se narodi mirno zblizajo med seboj. Nemci računajo na spremembo, kajti ponižanja in bremena se bodo skušali temeljito rešiti ob prvi priliki.

TONE SELIŠKAR:

DIVJI PLAMENI.

Socialni roman.

(Nadaljevanje.)

XXIV.

In se je zgodilo tako kakor je napovedoval major. Ponoči je zasedlo orožništvo Proletarski dom in vsa privatna stanovanja javnih odbornikov. Tiho so odpeljali začudene rudarje v zapor, kjer so se še bolj čudili, ko so jih silili, da povedo, kje je Guzej, predsednik stranke. Pretaknili so mnogo hiš, njega pa ni bilo nikjer. Čez dan se je zvedelo, da je pobegnil čez mejo.

Rudarji so bili pobiti. Hodili so drug k drugemu, kleli, malodušneži pa so bili v skrbeh, kako bo sedaj. Bili so kakor razkropljene ovce. Vendar pa se jih je polasčal silovit srd. O, ko bi mogli sedajle udariti, razbiti in razgnati vse te samosilnike —

Klinger je opazoval ta kritični položaj in se je posvetoval z Abramom.

Stari rudar in Milan sta bila pri njem že vse dopoldne.

— Mnogi so me prosili, da prevzamem vodstvo stavke. So kakor otroci, ki so jim zakopali mater . . .

— To morate tudi napraviti, Abram! V teh težkih časih je potrebno, da jih vodi izkušen in pameten človek. Na delo ne gredo — toda če bodo pripuščeni sami sebi, bodo kmalu pričeli omahovati. Treba jih bodriti!

— Torej je na vsak način potrebno, da se stavka nadaljuje? je vprašal Milan.

— Da! Sili se mora pokazati, da je ljudstvo večja sila, kakor poedinci. Mirna in splošna stavka bo učinkovala — tega se ni treba bati. Seveda, če bi bila stavka taka, kakršno je nameraval Guzej, ne bi dosegli ničesar.

— Toda denar? S čim bodo rudarji živeli, če ne bi šli dalj časa na delo?

— Za to ni treba skrbeti! Naš denar, ki je naložen v banki bo zadostoval za dolgo časa. Vse življenske potrebščine pa se bodo morale skrciti na najmanjše!

— Tedaj je dobro! Zvečer, ko se sestanejo z zaupniki jim razodenem to. Da se mora stavka nadaljevati, da je vse preskrbljeno, in da se ni treba bati ničesar!

— Za jutri pa skličite zborovanje, ki se bo vršilo v dvorani nove palače. Mislim sem sicer, da ne odklenem prej vrat, dokler ne bo vse gotovo. Toda, če ne gre drugače, moram!

— Pa boste vi navzoči?

— Pridem in bom govoril!

Oba moža sta od veselega presenečenja vzkliknila, in kakor da bi bilo vse dobro na tem svetu, sta radostna odhajala med sodruga.

Odpri je okno na cesto in bolj šepetal kakor govoril. Heleni, ki je sedela pri njem je jokalo srce, ko ga je poslušala.

— Kako me grabiš, ti, tihota dela! Počivanje tvoje pesmi, molk rapsodije ustvarjajočega duha človeškega razuma! Kako mi prebadate, vi, svetlikajoči se bajoneti v svetovnem solncu, ki je za vse enako ustvarjeno — ki pa ga hočete deliti, na kose, na koščke, na drobtine...

In resnično: ta mir, ta molk, ki ga ni bilo vajeno človeško uho je tako čudovito žalostno, da se ti zdi kakor da bi zašel v puščavo, kjer preži nate od vseh strani smrt. Človeku upada duh, skrivnostne slutnje se trgajo iz molka in polnijo človeško dušo.

Obrnil je svoj pogled na Heleno, ki je vznemirjena premišljevala vse to, kar se je pričelo goditi okoli nje.

— Helena, ali boš prenesla te težke dni? jo je vprašal.

Zaupno mu je gledala v obraz.

— Ali dvomiš o svoji zmagi, junak moj?

— O, zmaga — Čudodelna beseda to, Helena! O zmagi še sanjal nisem, kaj da bi jo pričakoval. In čemu mi bo zmaga? Zase jo ne rabim, ker sem že zmagal sam seboj.

Ali to, Helena: Ali bom mogel pomagati tem tisočim, ki govore in sanjajo o pomladi — pa ne vedo da je za pomladjo še poletje in jesen... Ki trpe in umirajo — pa mislijo, da v pomladi ne bo trpljenja ne smrti... Ki namakajo svoje zastave v vinu in jih hočejo razobesiti potem šele, ko bodo mokre od krvi... Tem ljudem pomagati, ki nimajo volje, temveč samo vero v besede poedinca, četudi jih sleherni dan opeharja z lažmi...

— Kaj nameravaš?

— Ne mislim zaenkrat naprej. Da bi jim pomagal samo v tej stavki, da jih rešim pogina, da jih osamosvojim od njegovih voditeljev, ki so zbežali kakor plašni zajci na vse strani!

— Toda če stavka ne jenja tako kmalu?

— Za nekaj časa imam dosti denarja.

— In če prične vlada odpuščati delavce?

— Tedaj jim že kje priskrbim delo. Na to sem že mislil. Toda ti, moja draga! Ti boš ostala pri meni sredi te borbe?

— Jaz ostanem pri tebi! Kaj se čem bati?

— Ničesar! Toda pomisli, da je v tebi prebujajoči se plod! Gotovo se bodo dogajali dogodki, ki bi te vznemirjali.

Objela ga je in se stisnila k njemu.

— Ali misliš, ljubi, da se v tujini ne bi vznemirjala? Še bolj, še bolj! Pri tebi ostanem!

Nič ji ni odgovoril. Poljubil jo je in srkal pozabljenje za okrepitev. —

Drugo jutro so stali pred novo palačo rudarji. Žene z otroci. Glava pri glavi. Tihi in mirni. Toda prsti so bili sklenjeni v pesti, oči temne in ustnice stisnjene. Patrulje so hodile med množice, mladi fantje, znanci med znanci. Rudarji pa so jih preklinjali, zakaj, videli niso

človeka, zaznavali so s svojimi očmi samo puško in bajonet.

Ogromna vrata so se na stežaj odprla in po širokih stopnicah je odšla naraščujoča množica za Milanom, ki ji je kazal pot. Povsod v veži, na stopnicah, na stropu so še bili ostanki hitrega dela: Odri, orodje, priprave, odpadki in tla vsa umazana od apna in barv. Toda stebri in vsa druga arhitektska dela so skoraj mamile oči te množice, navajene belih in pravih sten.

— Hudiča, so vzklikali osupnjeni, kje, za vraga, je dobil ta človek toliko denarja?

Dvorana pa je bila že gotova. Velikansko zagrinjalo je bilo dvignjeno, na odru pa je bila postavljena samo dolga miza in stoli. Svetloba je prihajala od steklene kupele in velikega lestenca, ki je visel izpod nje. Vsi sedeži pa so bili enaki. Na stropu in nad odrom so bile freske, predstavljajoče v ponosnih linijah umetnost in življenje.

Ljudstvo se je oziralo, strmelo in bilo je tiho. V tej tihoti je stopil na oder Abram. In še tišji molk je zavladal v prostoru. Ko je pričel govoriti se je razprostrl njegov votli glas, kakor pajčolan nad glave sklonjenih.

— Trpini! Zopet smo skupaj v težkih dneh! Minulo je sovraštvo, minul je srd, ki se je šopiril v srcu trpina do trpina in zopet vam jaz govorim, ker je potrebno. Nič več ne zborujemo doma! V tuji hiši, pregnanci in oropanci svojih prihrankov. Toda, prijatelji, danes ne bom veliko govoril o tem, četudi bi govoril samo o naši reči. Danes bom govoril samo o stavki — o našem življenju.

Nobene stranke ni več med nami. Socialistično smo sami razdejali — boljševisko pa je razdejala vlada.

Vaši voditelji so zaprti, vaš predsednik je pobegnil in vas je pustil na cedilu!

Zamolklo mrmranje se je vzdigovalo, kakor lahka megla.

— Treba pa je, da se zopet združimo. Združiti pa se moramo samo pod enim geslom — in sicer: za stavko — ali ne za stavko!

Mrmranje je bilo glasnejše in je že bilo podobno potoku, ki pada jezno preko skal.

— Spominjate se, da sem bil pozimi proti stavki. Tudi veste zakaj! Sedaj se drugačni časi. Sedaj si lažje pomagamo — četudi nam je sila stisnila goltance. Toda ta stavka je upravičena, zakaj varnostne naprave, ki se rušijo, bi rušile v kratkem času tudi življenja rudarjev — in če zahtevamo dostojno preskrbo vseh ponesrečencev, ki so žrtvovali svoje telo kapitalu, da ga preživi kakor to gre človeku — in če smo zahtevali odstranitev sedanjega ravnatelja, ki je neusmiljen in krvoloč, ki podi ljudi iz dela, ki ima razpostavljene po vseh okrajih svoje vohune, ki ovajajo organizirane sodruge, da jih potem odslavlja, in jim nalaga kazen, ki je

zapeljal rudarsko hči, ki mu je služila in hotel zatajiti očetovstvo, mislim, da je to upravičeno.

Toda družba je prešla v roke države in ta nam ukazuje, da moramo na delo — najprvo se uklonite vi — ki ste naši podložniki in hlapci — potem vas bom utegnila milostno poslušati — če se mi bo zljubilo. Tako pravi ona.

Pa tako ne gre! Mi, ki delamo zanj, ki ji kupičimo bogastvo — mi imamo pravico, da zahtevamo! Ne! Tisti, ki gleda in sedi na našem trpljenju! In zato, prijatelji, vas vprašam samo eno:

— Ali se priznamo za brezpravne sužnje in se udamo — ali vztrajamo pri svojih zahtevah in stavkamo?

Mrmranje se je ojačilo, potem pa se je nenkrat razpočilo v silovito grmenje, ki je naraščalo — padalo — in zopet naraščalo, naraščalo.

— Stavkamo! Stavkamo!

In med tem grmenjem so se preletavali posamezni glasovi kakor bliski med nevihto:

— Dol z vlado, živela republika — živel Guzej!

V tem trenutku je stopil na oder Klinger. Imel je črno obleko in je bil zelo blede.

(Dalje prihodnjč.)

Radio postaja W-E-V-D.

Federalna Radio komisija je izdala Debsovi spominski radio postaji licenco, ni pa ugodila prošnji, da se bi imenovala W-DEBS. Komisija je odvrnila, da smejo imeti pet črk samo zračna letala, ki imajo radio aparate, druge postaje pa ne več kot štiri črke. Ker je ta postaja ustanovljena v spomin velikemu Eugenu V. Debsu, jo je odbor sklenil imenovati W-E.V.D., to je z začetnimi črkami pokojnega socialističnega voditelja. Do 1. oktobra posluje ta postaja pod starim imenom WSOM., po 1. oktobru pa preide pod vodstvo odbora, v katerem so zastopani predstavniki socialistične stranke, naprednih unij in nekaterih liberalnih skupin. Takoj ko je bila kupna pogodba podpisana, je soc. stranka izposlovala, da je ta postaja priskočila na pomoč Sacco-Vanzettijevi obrambi. Pod socialistično upravo bo imela izbran zabavni program, a posebno pozornost se bo posvečalo vzgojnemu delu in agitaciji. Socialistični in drugi delavski govorniki, katerim so radio postaje zabranjene, bodo imeli na tej popolno svobodo govora. Eugene V. Debs ima v tej postaji živ spomenik, ki bo pomagal širiti njegove nauke.

Jugoslovansko delavstvo je pripomoglo po svojih močeh, da je ustanovljena prva radio postaja, katera je last in pod upravo pravedno zavednega delavstva.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Radi praznika nismo dobili pošte v ponedeljek, zato so dopisi, ki so bili odposlani v soboto, dospeli prepozno za objavo v tej ševilki. Priobčeno pa je vse, kar smo prejeli v soboto in prej.

IZ CHICAGA DO RADOVLJICE.

John Olip.

(Nadaljevanje.)

V vlaku je polno kmetič v belih platnenih oblekah in bose. V jérbasih neso zelenjavo, sir, sadje, perutnino itd. na trg v Zagreb. Vprašam eno, koliko dobi za kokoš. "Ako je velika, 20 dinarjev (36 centov), a če je majhna; je tudi cena nižja," mi je pojasnjevala.

V Zagrebu takoj opaziš, da je med njim in Ljubljano velika razlika. Zagreb je sicer po prebivalstvu še enkrat večji kot Ljubljana, a ima gotove posebnosti, ki so mu v čast in kredit. Ima lepe, čiste in široke ceste, medtem ko so v Ljubljani zanemarjene. Zagreb je krasno mesto, in soglašal sem s svojo ženo, ki je rekla, da je to najlepše mesto, kar sva jih dosedaj videla na tem potovanju. Na Jelačićevem trgu opazim nad neko trgovino suhe robe napis "Pogorelec". Spomnil sem se, da je naš tajnik JSZ. Ribničan, in si mislil: Tole bo skorogotovo njegov brat. Vstopim in ga vprašam. Da, on je! Sprejel me je zelo prijazno, in bil je vesel, da čuje o svojem bratu v Ameriki. Povabil me je na svoj dom, in ker je pri tem omenil tudi vinograd, sem vabilo seveda sprejel. Tako sem popoldne prišel v vilo "Pogorelec", ki stoji na lepem, z vinogradom obdanem hribu. Prekrasen dom, lep razgled po Zagrebu. In pa klet — ter sodi in tisto kar je v njih! Občudoval sem vse to, in pa uspeh tega ribniškega trgovca v zagrebškem mestu. Škoda, ker je tako hitro prišel čas odhoda. Težko sem šel iz Zagreba, rad bi ostal vsaj še en dan, a mati je hotela domov, ker je bila v skrbeh, kako prašiči, krava, pšenica itd. Človek gre z doma, a misli pusti doma. "Ali je to v redu, ali je ta in ta izvršil naročeno — ima li živina dovolj jesti?, Moram iti domov, v skrbeh sem," je rekla, pa smo odšli. Ob 6. zvečer smo se odpeljali, in ob 10:30 smo že v Radovljici.

Peti izlet. — Naslednji dan ob 7:30 zjutraj sva šla z ženo peš k sv. Petru v Begunjah. Ob 10. sva bila na cilju. Nudil se je nama prekrasen razgled, ki je poplačal ves trud. Nazaj grede sva si ogledala razvaline Lambergerjevega gradu. Popoldne ob 2. sva bila zopet doma, nato uro počitka, potem pa na vlak v Kranj. V Kranju se je industrija po preobratu precej razvila, in vidi se, da mesto napreduje. Sedeč v parku pred gimnazijo, zapazim, da je na strehi še sedaj viden beli križ, dasi prebarvan ter s tem zakrit. Gotovo je bila to v vojnem času bolnišnica. Zvečer, ko sem odšel na postajo, sem videl na čevljih in hlačah, da je tudi Kranj "bel", ne samo Ljubljana.

Šesti izlet. — Zopet sva se odpeljala z ženo v belo Ljubljano! Spremljala naju je moja sestra Micika. Po raznih opravkih smo šli opoldne v vrt hotela Union in naročimo obed. Ko smo bili zatopljeni v svoj pogovor, nisem preslišal, ko je eden natakarev za mojim hrbtom dejal tovarišu: "Tisti tamle je pa Amerikanec, ta ima dolarje!" Hm, pa tako naglas, da ga čujem, sem si mislil. Sestra, ki je sedela nasproti mene in ga videla, mi je pojasnila, da ne misli mene, ampak onega ki sidi pri drugi mizi. Ozrl sem se vanj, in zapazim, da sedi tam družina Pirnat iz LaSalla, Ill. Grem seveda tja, in jih pozdravim. Mr. Pirnat se je izrazil, da se mu prav nič ne dopade na Slovenskem. Potem je prišel račun. Jaz sem plačal za dober obed (za tri osebe) D. 90, Mr. Pirnat pa je plačal istotako za tri

osebe, za nič boljše kosilo, D. 120! On ima dolarje, je rekel natakari...

Popoldne smo šli v kino. Pol ure predno začno kazati slike, odpro blagajno, potem puste ljudi čakati do zadnjega trenutka v predvorani. Nabralo se nas je kakih 15 oseb. Zvonec zazvoni, vrata se odpro, in mi vstopimo v razsvetljeno dvorano. Še predno si utegnemo izbrati sedeže, luči že ugasnejo in na platnu se prikaže slika, ameriški film. Pojasnjevalno besedilo je hrvaško, ki se ga rabi v kino-glediščih v vsi Jugoslaviji. Ko je odvit prvi del filma, prižgo luči, in potem mal odmor. Zopet se stemni, in slika se nadaljuje. Zopet zasvetijo luči, malo odmora, in nato spet tema. Itd., itd. Konec igre, izhod, vrata na strani se odpro, in avdijenca, vsega skupaj kakih 15 oseb, odide pri stranskih vratih. Vstopnina v kino-gledišča, računano celo z ameriškega vidika, je jako visoka. Pozneje sem poizvedoval, čemu, pa so mi rekli, da zahteva država 60% od vseh dohodkov, ki jih imajo kina, zase. Torej davki! "Luksus", "zabava", plačaj davek! Ni dobro, in Jugoslavija ne razume pomena filma. Res, da so filmi, kar se iger tiče, večinoma slabi, vzeto s stališča klasičev. Toda film je mogočen vzgojevalni faktor, in država, ki ga zna izrabiti, je lahko sigurna, da ne bo zastala v nobenem oziru. Tam v Belgradu, in tisti poslanci pa mislijo, neka narod plati! Razporezi (davki) so že itak visoki, torej obdavčimo filme. 60% od vseh dohodkov. Recimo, da plačaš dolar vstopnine v kino, 60c vzame država. Čudno, da rajše obdavčuje, kot pa da bi si prizadevala sama razviti to industrijo v SVOJ prid in za VZGOJO naroda, ki jo tako zelo potrebuje.

Sedmi izlet. — Na Brezje, božja pot, trume romarjev. Skozi Radovljico idoč romarji so me opozorili tudi na Brezje. Pojdimo še mi, sem rekel. Brat je upregel konja, in v dobre pol ure smo že na Brezjah. Nisem šel najprvo v cerkev, pač pa obiskati v Chicagu in Detroitu dobro znanega sodruga Jakoba Grilca. V Ameriki sta si s soprogo prihranila nekaj denarja, in se nato odločila na povratek v stari kraj. Odšla sta kmalu po vojni. Zadnjič sem ju videl pred deseti leti v Detroitu. Jack je delal v avtomobilski tovarni, Nežka pa, kadar in kjer mogoče, "pri ženskih klobukih". Jack je bil aktiven član kluba št. 114 JSZ. v Detroitu in njegovega pevskega zbora, v Chicagu pa v začetnih letih pokreta, potem pa se je skregal, oziroma so se drugi skregali z njim, in ni bil v klubu. A bil je vedno naš somišljenik. Bil sem presenečen, ko sem ga videl, ne zato ker sva prišla skupaj, ampak ker je še vedno mladeniško čil in zdrav. Kupil si je lepo, prijazno hišico in v nji živita breskrbno ter se veselita solnčnih dni življenja. On je edini, kar jih poznam, ki je znal trdo prislužene dolarje res ekonomično porabiti. Ko se je vrnil, ni napajal vaščanov in ni se bahal z dolarji po gostilnah, kar je, žal, lastnost velike večine slovenskih Amerikancev, ki prihajajo sem na obisk. Marsikaj sva se pogovorila, potem pa smo odšli, da s soprogo ogledava tudi cerkev. Ne vem, ali naj jo opišem, ali ne. V prvih letih sem se večkrat plazil po kolenih okrog oltarja; nisem se plazil samo jaz; ne motim se, ako rečem, da se je enako plazilo precej današnjih čitateljev Proletarca. Drugi, ki ne čitajo ta list in ne drugih naprednih listov, se plazijo tudi danes, ko se povračajo izgarani domov, in izvršujejo "obljube na božja pota".

Na tej "božji poti" so me posebno zanimali razni "spomini" in slike iz Amerike. Zapomnil sem si iz njih (iz "spominov" in slik) kraje, kot West Allis, Wis., Cleveland, O., Pittsburgh, Pa. itd. itd. Romarji prihajajo še sedaj kot poprej, samo v večjem številu,

mnogi bosi, s čevlji preko ram, s cekarji v rokah (ah, čemu bi jih opisoval! Gorenjci jih vidijo, Štajerci, Dolenjci in Korošci so pa itak sami "hodili" na to božjo pot in vedo, "kako je". Mogoče, da bo sodrug Joško Oven enkrat opisal, kako je on "hodil" in romal.) Torej nazaj v Radovljico brez odpustkov.

Osmi izlet. — V Ljubljano, sam! To pot sem se namenil obiskati naše prijatelje. Najprvo sem se napotil k Tomu Jeralu. Dolgo sva se pogovarjala, s stališča meni odmerjenega časa celo predolgo. Veliko povedo taki ljudje, ker imajo vpogled in izkušnje. Potem sem obiskal starše urednika "Proletarca" sodruga Zajca. Solnce je pripekalo, in prah na Dolenjski cesti se je dvigal, ko sem korakal proti Ilovici. Našel sem hišno številko dve, v drevju, in tu njegove starše, ki so me prijazno sprejeli. Oče mi je postregel s čašo vina, ki se mi je v vročini in prahu prav prilegel. Odgovarjati sem moral pač na vprašanja, kakor povsod, "kedar pa naš Francelj pride?" Ves utrujen sem se odpravil iz Ilovice v Ljubljano, da obiščem sotrudnike "Proletarca". Bil sem pri Ivanu Vuku, ki je bil jako vpluden. Je pisatelj, urejuje "Ujedinjenega Železničarja", in se preživlja s trdim delom. Kakor vsakdo, ki se res zanima za delavsko gibanje, je tudi s. Vuk govoril o slogi. Vsi soglašajo, koliko bi delavstvo lahko doseglo, če bi bilo složno. A v praksi med delavstvom vzlic temu enotnemu mišljenju, da je sloga potrebna, ni ne sloge, in ne enotnosti. Rad bi obiskal tudi s. Toneta Seliškarja, pa so mi sporočili, da je na počitnicah. Namenil sem se k s. Angelu Cerkveniku, a se je ulila ploha, med tem pa je čas minul, in treba je bilo na kolodvor. Nameraval sem priti še enkrat v Ljubljano in dokončati obiske, pa ni bilo mogoče. Šel sem še k agentu, da poizvem natančno, kedar odide parnik, na katerem sem imel rezerviran prostor. Pečati se z agenti, je zelo neprijetno. A če se moraš — idi! Dobil sem namreč pismeno sporočilo, da zastopa ta in ta agent črto po kateri odpotujem, in da naj se obrnem do njega za morebitne informacije. Grem torej tja, in vprašam, kedar odide ta in ta parnik iz Southamptona. Gospodična v uradu mi pove, da ne vedo. Vprašala pa je za moj vozni listek, ki ga ji pokažem, in ona ga površno pregleda, ter mi enako površno naznani, da morajo prostor zame šele rezervirati. Začudil sem se, kajti na listku je bilo jasno označeno, da je prostor že rezerviran, in ji to pojasnim. Ni se zadovoljila, in mi je tolmačila, da mi morajo pravi vozni listek šele preskrbeti, kajti to, kar imam jaz, je le duplikat. Je nerodno, ko pride človek v take "pomenke". Dejal sem ji, da zame voznega listka ni treba, ker je to pravi original, ali ni se hotela podati. Želela je videti potni list. Ustrežem ji, ga pogleda, in pravi, da moram plačati še D. 300 za osebo, to je zame in za ženo D. 600, da mi preskrbe potrebne vizume. Tedaj pa mi je postalo zadosti, kajti izprevidel sem, da na vsak način hočejo "nekaj narediti", samo da bi jaz plačal. Vprašam jih še enkrat, ali vedo, ali ne vedo, ob kateri uri odide parnik, in ker niso vedeli, sem se nakratko poslovil. Dva dni potem sem dobil od tega agenta pismeno obvestilo, da parnik, za katerega imam vozni listek, odide iz Southamptona ob 10. dopoldne. Naj še omenim, da sem šel po tem incidentu nalašč k žandarmeriji in vprašal, ako je moj potni list v redu, in ako moram še kaj plačati. "Vse v redu, nič za plačati," so mi pojasnili. Predno sem po teh neprilikah odšel iz Ljubljane, me je čakal na kolodvoru Tomo Jerala, še par besed, nato pa na vlak, ki me je odpeljal nazaj v Radovljico.

(Dalje prihodnjič.)

Kazimir Zakrajšek---da se ne pozabi.

Na "oddihu" v domovini je mož, kateremu je zastopnik njegovega veličanstva kralja Aleksandra pripel na banketu v Chicagu red sv. Save. Bil je vesel tega odlikovanja — čutil je, da je bil zvest hlapec, najprvo Habsburžanom, potem Karagjorgjevičem, in vseskozi tistim, ki najemajo delavce, da jih izkoriščajo.

Ta mož se morda več ne povrne, kajti v slovenskem cerkvenem hramu se bije velik boj za oblast — oziroma se tepejo kar tako iz gole krščanske ljubezni. Zaslužni mož je odšel na počitek; obljubil je, da se vrne le, če ga bodo potrebovali, kar se pravi, če me boste hoteli, in če bom jaz hotel. Povezal je culo z novci in je odšel — sveti samotar. V fari sv. Štefana pa je veliko šepetanja, kajti gospod so odšli, pustili so goro dolga, božjo pot, kopo duhovnov in redovnic, ter list s tiskarno v rokah svoje žlahte.

Slavnostni člankar v "A. S." je enkrat julija zapisal, da gre temu možu eno priznanje, ki ga mu tudi nasprotniki ne morejo odrekati: Silno veliko je delal.

Priznamo, a delal tako, da je silno veliko škodovalo. Njegovi oboževalci mislijo, da je koristil cerkvi, a čez nekaj let se bodo uverili, da ji je škodoval.

V Ameriko je prišel pred dvajsetimi leti in dobil pod oskrbo nekako versko zavetišče za naše naseljenike, ki so prihajali z otoka solza v New York. Bilo je tam zelo nesnažno, vse z reda, in ščurki so imeli vsak dan piknik. V Clevelandu je župnikoval nekaj časa, in ko je odšel, ni pustil tam nič prijetnih spominov, razun morda fantovske. Ustanovil je "Ave Mario" in jo urejeval 17 let. Svoje politično glasilo je odprto urejeval do l. 1924, potem pa se je moral vsled polomov umakniti za hrbet papirnatega urednika. Njegov ugled med duhovščino je padel, na konvencijo KSKJ. v Jolietu mu je bil vstop zabranjen, posvetni duhovniki so ga sovražili in ruvali proti njemu v samoobrambo. Koledar Ave Maria je urejeval deset let. Ustanovil ga je on. Spomenika si z njim ni zgradil. V Clevelandu je prevzel pred leti v imenu frančiškanih tednik "Slogo", in jo preselil v New York, nato pa v Chicago. Spremenil ji je ime v "Edinost" in jo proglasil za dnevnik, a izhajala je vsak dan le nekaj dni. Člankar v "A. S." pravi, da je prenehala izhajati dnevno vsled "tehtnih vzrokov". Edinost je potem izhajala v mali obliki tedensko, on pa je začel s kolektami za tiskarno. Tako so frančiškani povečali svojo malo tiskarno, katero so imeli do avgusta 1923, potem so jo oddali delniški družbi "Edinost" — člankar pravi, da so jo prodali lajikom. Med delničarji so duhovniki in lajki, glavna delničarja pa sta na podlagi zatrdil brat na oddihu se nahajajočega gospoda in pa urednik, ki ima gospodovo sestro za ženo. Frančiškanska tiskarna je torej ostala blizu svojega ustanovitelja. Ustanovil je slovaški list "Listy sv. Františka", ki se baje tiska v 7000 izvodih. Slovaški gospodje so mu nevoščljivi, a pomagati si ne morejo, ker so bili slovaški frančiškani pod njegovo oblastjo. V frančiškanskem biznisu je šel še dalj, ter ustanovil angleški nabožni mesečnik "St. Francis Magazine". Vse te nabožne publikacije imajo sedaj svoj urad v Lemontu, kjer se gode ob praznikih čudeži, kakor na gorenjskih Brezjah. Izdal je "Abecednik za ameriške Slovence", "Molitvenik za ameriške Slo-

vence", brošuro "Več luči", "Izpod vislic" (v slovenskem in hrvaškem jeziku, "To-le vzemi in beri", "Resnica o vodiški Johanci" in še par takih drobnarij. Vodil je 249 misijonov, in imel več tisoč pridig, pa kakšnih! Pravzaprav je bila ena, velikokrat ponovljena. Fare sv. Štefana v Chicagu se je polastil s triki — ali na kratko: prejšnjega župnika Antona Sojarja je izpodrinil. Ko je propadel v Jolietu "Amerikanski Slovenec", je vzel njegovo ime, za katerega je dal par stotakov, ter ga položil "Edinosti" na glavo, ki je nekaj časa izhajala pod obema imeni, nato pa prvotnega odvrgla ter se imenovala "Amerikanski Slovenec". Pod to zlagano firmo paradira kot najstarejši slovenski list v Ameriki. Sedaj izhaja petkrat na teden, je torej dnevnik, če napravi še en korak. Lansko leto so tega gospoda sprejeli na konvenciji KSKJ. v Pittsburghu nazaj, in kandidiral je celo za duhovnega vodja, delegacija pa je to službo poverila indianapoliškemu župniku, ki je po narodnosti Slovak. Možu se je to za malo zdelo, in je zatarnal, da nehvaležnost je plačilo sveta. Kje je priznanje, kedaj mi ga bo naš verni narod dal, je vpraševal Toneta pogrebnička, a Tone ni znal odgovoriti, pa je tolažil. Počakal je še srebrne maše, in to priliko so porabili, da so mu dali priznanje. Par tisoč pisem je baje dobil, par šopov brzojavov, voz daril, dva klobuka bankovcev, red sv. Save in tako šaro. Za vse se je lepo zahvalil in odšel.

Kar je zgradil, je precej velika lajna, a je brez duše in srca. Ni velik, pa čeprav je veliko delal. Ni zgradil nič dobrega, četudi je veliko cimpral. Pod voz napredka med ameriškimi Slovenci je metal vsakvrstno ropotijo, da bi ga oviral, in pot mu je tu in tam res napravil gapavo. Presekal je ni, in voza ni spravil v brezdno.

Če ga ne bo več sem, srečno pot in spomin po zasluženju. Če še pride, bo dobil svojo stavbo razdrpano, kakor jo je zapustil.

Zjutraj republikanec, zvečer demokrat.

James Oneal piše v enemu svojih člankov, kako je pred dvajsetimi leti nekdo v Ohiju izdajal jutranji in večerni dnevnik. Jutranja izdaja, ki je imela svoje ime, je bila republikansko glasilo. Večerna izdaja, ki je tudi imela svoje ime, je bila demokratsko glasilo. Značilno pri tem je bilo, da je isti urednik pisal editoriale za oba dnevnika. Moral se je kregati sam s seboj, oziroma, članke, ki jih je imel v jutranjem listu, je pobijal v večernem listu in obratno.

Dotični žurnalst, pravi Oneal, je dal ignoratnim čitateljem "kar hočejo čitati". Razumel je geslo, dajte ljudem čtivo kakršnega hočejo, pa se mu je dobro godilo.

Danes izdaja na ta način celo število dnevnikov W. R. Hearst. V enem mestu so z demokrati, v drugem z republikanci. Ima pa tudi dnevnike, v katerih je na eni strani za to politično skupino, na drugi za protivno, na tretji za kakega velikega političnega bosa itd. Hearstu se te vrste žurnalizem izplača.

Dvoobrazne liste imamo tudi med Slovenci. V volilnih kampanjah se prodajo kandidatom korupcije, ki plačajo največ. Po volitvah začno "udrihati" po kapitalistih in kapitalističnih strankah.

Izgleda, da tudi slovensko ljudstvo ljubi take liste, ker jih zvesto naroča in čita.

ANTON KRISTAN:

PREKO LUŽE.

Razlike razredov na ladji. — Moč dolarja. — Dvojna mera. — New York. — Znaki ameriškega praznoverstva. — Razne zanimivosti.

Na ladji, 27. junija.

Zanimivo je, da se že v Cherbourgu kaže vpliv Amerike. Na naših železnicah so sicer tudi trije razredi. Bogati se vozijo v prvem razredu, srednji v drugem in ostali (skupaj s premožnimi štedljivci) v tretjem razredu. Vsi skupaj pa so ljudje. Na poti v Ameriko opaziš ogromno razliko med človekom, ki si lahko kupi I. razred na ladji in pa med onimi, ki se vozijo v II. ali III. razredu. Prvi razred je privilegiran. Potnik I. razreda pride lahko iz železniškega vagona naravnost na ladjo. Najsi ima vse nalezljive bolezni in uši, sprejet je z vso uljudnostjo in z vsem uvaževanjem, ki ga ima svet pred zlatim teletom. Popotnik II. razreda in pa popotnik tako zvanega turističnega III. razreda, morata priti dan pred odhodom ladje. Vsak nepriviligiranec se mora podvreči tako zvani zdravniški preiskavi. Soproga vseučiliškega profesorja mora sneti klobuk z glave, da jo preiščejo, če nima uši; potuje namreč v II. razredu. Demimondka iz budimpeštanskega šatana spremlja bogatega Američana. Nji ni treba zdravniške preiskave, ker je popotnica I. razreda! No, popotniki II. razreda so sicer lahko še veseli, saj imajo svobodo kretanja. Ali III. razred! Tega "krotijo" čisto po vojaško; skupna vožnja, skupna prenočišča, skupna hrana. Res je, da je bilo nekdaj to postopanje umevno in utemeljeno, ko so potovale cele trume izseljencev v neznane kraje iskat sreče in bogastva. Danes, ko se evropski izseljenci omejujejo po izseljeniški kvoti in ko mora kandidat za izseljenca prebiti več let v negotovosti, se mi zdi to postopanje preveč nečloveško. Ljudje so sicer zelo potrpežljivi, vendar jih boli to postopanje z onimi, ki si ne morejo privoščiti višjega razreda.

Ladja, ki nas vozi iz Cherbourga v New York, je največja na svetu. Prevozi pot iz Cherbourga v New York v 5 in pol dneh, ta pot pa je dolga več kot 3100 morskih milj. Ladija se imenuje "Leviathan". Ima težnost 60.000 ton, dolga pa je 300 metrov. Sprejme lahko 3000 potnikov. Podobna je ogromnemu hotelu z vsemi udobnostmi, ki si jih lahko mislite. Prvi razred ima prekrasne kabine. Človek sploh ne čuti, da je na ladji. Postelje so boljše kot doma. Jedilnica je taka, da ji v Jugoslaviji sploh ni podobne. In družabni prostori, čitalnica, igralnica, dvorana za ples, dvorana za gledališke predstave! Vse je kar najbolj blesteče in bogato opremljeno. In bazen za kopanje! Nad 150 kv. m. prostora v marmorju; voda je morska, vse-naokrog pa so bajne kabine. Bogate dame in petični gospodje imajo vsega, kar more človeško srce le požele. Natakariji poznajo želje tako rekoč že v naprej. In jedača? Jedilni list se ponaša z izbiro, kakršne nima največji dunajski restoran. II. razred ima lepe kabine, tudi prav imenitne jedilnice in družabne prostore, vendar pa za 50% slabše kot I. razred. Hrana je imenitna in nad vse obilna. Turistični razred (III. razred za inteligente) zaostaja za II. razredom, vendar se loči od tega po finem občinstvu. V turističnem razredu potujejo študirani poklici: profesorji, zdravniki, študentje. Že na obrazih se jim pozna, da so to po našem tako zvani "boljši ljudje". Spoznate jih tudi

po tem, da imajo vedno knjige v roki in da debatirajo; človek jim lahko stisne roko. Ni se mu namreč bati, da bi jo stisnil nepoštenjaku. V I. in II. razredu — kdo pozna soseda? Po obnašanju bi sodil v hribe; prste ima vedno v nosu, zeha, da mu vidiš v zlata usta. Po prstanih, uhanih in zlatnini spadajo v I. razred. V I. in II. razredu vidiš in občutiš v raznih odtenkih moč denarja; v turističnem pa občutiš, kako propada pojmovanje naših mladih dni, ko smo zrl s svetim spoštovanjem v tako zvane učene poklice in omalovaževali tako zvane pridobitne sloje. Pridobitni sloji so danes zaslužili učene poklice in si jih podredili.

Tretji razred za navadno občinstvo je III. razred po pojmovanju današnjih mogotcev. Na naši ladji je potovanje še dokaj udobno; ali kako ogromen je razloček med tem, kar dobita za svoj denar popotnik I. in II. razreda. Bogatinov dolar je mnogo bolj upoštevani in čislani nego težko zaslužen in pristradan dolar malega človeka. Sestavljal sem primerjalne pozizkuse. 1:4 je vožnja (povprečno vzeto); dajatev pa 1:10, če ne še več. Seve pri tem primerjavanju nisem vzel v poštev postrežbe, vljudnosti sjuvardov (uslužbencev kabin, jedilnic itd.) ter lege prostorov in rešilnih naprav za slučaj potrebe.

Da, da, denar je danes sveta vladar. To mi je z vso prepričevalnostjo povedalo že malo število dni, kar sem na ameriški ladji. Naš "Leviathan" je bivši Golijat "Vaterland", ki so ga Američani leta 1914. na začetku svetovne vojne zadržali in si ga prilastili, preuredili ter mu dali sedanje apokaliptično ime. Ko pišem te vrstice, smo na širokem morju. Danes, dne 27. junija smo oddaljeni od Newyorka približno 1550 milj, kar znači polovico poti, toda naš dnevnik, ki izhaja ob dveh popoldne in se imenuje "Chicago Tribune—Ocean Times, published on board the steamers of the United States Lines", nam je že prinesel vse novice iz New Yorka, Washingtona, Londona in Pariza. Poznamo kurze raznih papirjev, newyorške borze. Vemo, da jugoslovanski dinar notira danes 1.76, čl. kro. na 2.96 centa. Na ladji je več prodajalen. Vse lahko kupite, samo alkohola ne. Pijemo vodo z ledom, uživamo sadje, kakor si ga srce poželi in kakršnega še nikoli nismo videli. N. pr. "grapefruit" — izreden sad, ki ga naš človek sploh ne pozna. Češnjice, jabolka, češplje, oranže, melone, dinje, banane, olive, fige, ananasi, kar vam je ljubo! Nadomešča vam alkohol, ki ga niti Slovenec tu ne pogreša. Dalje so na ladji brivnice, prodajalne tobaka, biblioteke, telovadnice, kopalnice, pralnice, kemične čistilnice, kino za otroke in odrasle itd.

Sopotniki na ladji so prav zanimivi. Največ je Židov, zlasti iz Madžarske — pravih madžarskih Judov. Potem veliko dam, žensk sploh, ki gredo za možmi. In grdi, grdi. . . . Jugoslovani so kakih petnajst. Zanimivi so trije Makedonci, ki se vozijo z grškimi potnimi listi. Pripovedovali so mi, da so Srbi iz Grčije. Govore čisto makedonsko narečje. Takoj sem sumil, kdo so. Zdelo se mi je, da jim nisem bil všeč. Dva sta ameriška državljana — Srba iz Pri-zrena; najrajše jo udarita po angleško, potlej pa se čudita, če ju stjuvad — Anglež — bolj težko razume. "Boga mi, ovi Englezi, ko jih razumije!" vzdihuje suh Macedonec, ki je že več let preživel v Kaliforniji in se zopet vrača tja. Pravim, da je tudi on že pozabil srbski in da govori hrvatski. Smeje se s svojimi brez-zobimi ustmi, češ, da živi med samimi Hrvati. Dokaj številno so zastopani Čehi. Najbolj mi ugaja mlad Čeh, trgovski pomočnik po poklicu. Rad bi oboga-

tel in ga žene hrepenenje v Chicagu. Najbolj mu vliiva pogum in vero starejši Slovák, ki je bil na obisku doma na Slovaškem in kupil za stare dni pod Turčanskim Sv. Martinom volkostatek (veleposestvo), sedaj pa se z mlado ženo, ki jo je tudi kupil doma, vrača v Ameriko, da še kaj zasluži. Ko se vrne, bo večji gospod tam doma . . . Lepe sanje.

Na ladji je dovolj časa za spoznavanje in razgovarjanje. Sicer so razredi strogo ločeni, a pošten Kranjec premaga vse ovire in dospe na smoter, ki si ga je bil zastavil. Poveljstvo ne mara, da bi se popotniki tega razreda shajali s popotniki iz drugega. Skrbi pa, da se ne bi nihče dolgočasil.

New York, 1. julija.

V ponedeljek dne 27. junija smo se okrog 11. ure dopolne približali New Yorku. Naš kolos "Leviathan" zaradi prenizke vode ni mogel v pristanišče, zato smo obstali pri trdnjavi. Že uro poprej nas je ustavila majhna barka, ki je pripeljala pregledovalne uradnike. Brž se je začela revizija potnih listov in zdravstvenega stanja popotnikov I. in II. razreda. Opravlja se s primerno počasnostjo in s ceremonijami, ki te takoj seznanijo z ameriškim birokratizmom. Že v Cherbourgu so nam dali rumene izkaznice s številko VIII. Ugibal sem, čemu to, ali domislil se nisem. Pri reviziji se mi je stvar zjasnila: Angleži imajo n. pr. številko I. Z njimi se opravi na kratko. Francozi imajo številko III.; tudi pri njih gre dokaj naglo. Pod številko VIII. smo Jugoslovenci v častiti družbi z Rumuni, Grki, Poljaki, Turki, Armenci in podobnimi. Tukaj je revizija, kajpa, dokaj strožja in tudi daljša. Popotnikov I. in II. razreda sicer ne nadlegujejo preveč, ako se ne vidijo izkušnim očem ameriških birokratov na moč sumljivi, ali večji križ imajo popotniki III. razreda, ki jih spravijo na prosluli otok Ellis Island. Ondi jih temeljito preiščejo in šele po tej mučni proceduri izpuste na ameriška tla. Vsak popotnik ostane najmanj 24 ur na otoku.

Pregledovanje mi je znatno prikrajšalo užitek, ki bi ga bil imel sicer s pogledom na New York, ki je z morja zelo lep. Po izvršenih preglednih ceremonijah smo okrog pol petih popoldne pristali v pristanišču, kjer so nas pričakovali naši newyorški prijatelji. Čakala nas je še carinska revizija, ki je dokaj praktično urejena in gre hitro izpod rok.

V hotelu, ki je, kajpa, nebotičnik s 15 nadstropji, sta se takoj pokazali dve ameriški lastnosti: praznoverje in hinavščina. Ko sem se vozil z liftom v odkazano mi sobo v 14. nadstropju, sem videl, da mi 13. nadstropja. Pri gumbih, kjer pritisneš na "Sto!j", so številke; trinajsto zaman iščeš. Moderni Američani so plitvi, zato pa tudi praznovorni ljudje, ki se bojijo "nesrečnih" števil. Hotelski direktorji jih dobro poznajo, zato pa hoteli in zasebne hiše nikjer ne označujejo 13. nadstropja. Dejanski, kajpa, greš v 13. nadstropje, toda z nakazilom za 14., samo da ni nesrečne številke 13. Ko sem vstopil v hotelsko sobo, sem najprej opazil na mizi debelo knjigo. Pogledam: Svetlo pismo. Ta knjiga je v Ameriki na vsaki mizi ali omari. New York ima sigurno 300.000 hotelskih sob; predstavite si, koliko svetlih pisem konzumirajo samo hoteli! Navsezadnje je to prav, saj ima knjiga mnogo lepših nauk. Ali kako jih Amerika izvršuje! Prav dolarska dežela je kaj daleč od Svetega pisma.

Na cestah, v avtobusih in v podzemnih železnicah se New York človeku takoj prikupi. Po dnevu vzdržujejo red v bučni gneči ljudi in vozil redarji.

New York šteje približno 6 milijonov prebivalcev, s predmestji baže celo 7 milijonov. Kaj čuda, če po

ulicah polje in se razliva pravo pravcato človeško morje. Kakšen prizor se nudi gledalcu med 7. in pol 10. uro jutraj n. pr. na kolodvoru Pensilvanija: redkokje na svetu se menda vidi toli ogromno človeško mravljišče. Ljudje — črni, beli, v vseh otenkih — se prelivajo sem in tja, pljuskajo ob zidove in se razhajajo: hite v pisarne, v urade, v pristanišča, na deželo: kdo ve kam jih žene potreba po "žoltem hudiču", po zlatu — po dolarju, ki je bog te dežele.

Našemu človeku na moč imponirajo ogromne zgradbe, ki jim pravijo "buildingi". Največji ober je Woolworth Building, palača s 64 nadstropji, ki ima dostojne tovariše v New Paramount Building, Equitable, Municipal itd. To so res pravi nebotičniki. V zadnjem času so določile oblasti za stavbo teh velikih poseben stavbeni red: doslej so jih namreč zidali brez vsakršne olepčave, hoteč imponirati zgolj z visočino. Poslej morajo biti tudi po slogu okusni. Pravkar zidajo novega velikana: imel bo 145 nadstropij. Seveda ta nadstropja niso tako visoka, kakor so naša. Sobe so namreč nizke: od 2.50 do 2.70. Tri metre imajo zgolj spodnja nadstropja.

New York je tipično mednarodno mesto. Največ je v njem Ircev (3.500.000) in Židov (1.250.000). Pravijo, da Irci vladajo New York politično in upravno, Židje pa denarno. Izmed manjšin je najbrže največ Italijanov (okrog 700.000). Jugoslovenov biva tu približno 10.000. Jugoslavija ima v New Yorku generalni konzulat in izseljeniški komisariat, ki imata oba veliko opravka. Slovencev je okrog 3500, med njimi so najbolj kompaktni izseljenci iz Domžal.

Izmed Jugoslovenov so nekateri na odličnih mestih: predvsem izumitelj Tesla in vseučiliška profesorja Pupin in Radosavljevič. Sarajevčan dr. Altarac je uradnik javne knjižnice, Hrvat Mladineo in Slovenec Rainer Hlača sta uradnika "Društva za informacije o Ameriki." Lastnik banke in "Glasa naroda" Slovenec g. Sakser ima v službi več rojakov: bančnika gg. Kusa in Škulja, novinarje gg. Terčka iz Idrije, Benedika in Potrato iz Ljubljane. Med Domžalci je tovarnar g. Hribar zelo ugledna in petična oseba. Dalmatinski Hrvatje so uslužbeni na ladjah. Nekateri imajo gostilne, "salune". Srbi so po večini iz Banata.

Ogledal sem si zoološki vrt, ki je velik in imenitno urejen, pa indijanski in španski muzej, javno knjižnico, več znamenitih javnih poslopij, bank, borzo itd. To so stavbe in naprave, ki so dostojne bogate in mogočne Amerike.

V centralnem parku se mi je nudila za newyorški velikomestni okoliš nenavadna idila: v parku sta se pasli dve kravi kakor v kakem našem trgu. Izprva sem se čudil, ali moj informator me je brž poučil o ozadju te idile, ki je tipično velikomestno:

Kravi je podarilo mestu New York poljedelsko ministrstvo, češ, naj newyorški otroci vidijo, odkod je mleko, da ne bodo mislili, da se tudi mleko izdeluje v tovarni.

521,786 učencev v čikaških ljudskih šolah.

Čikaške ljudske šole so v prošlem šolskem letu imele 521,787 učencev, ali 18,485 več kot leto poprej. Tudi v tem šolskem letu beležijo narastek. V višjih šolah (high schools) je bilo v isti dobi 71,699 učencev, v junior high schools 13,179, v nadaljevalnih 17,406 in v elementarnih 417,541. Od prvo označenega števila je bilo 271,308 dečkov in 250,478 deklic.

Ameriške železnice pred sto leti in danes.

Ko je bila l. 1827 izročena prometu prva ameriška železnica, ni bilo nikogar, ki bi bil v stanju pravilno prerokovati razvoj železnic. Sprejeli so jih bolj pesimistično kot optimistično, kakor v tistih časih in več ali manj tudi danes vsako novo stvar. Prva železnica, otvorena imenovanega leta, se je imenovala "Quincy Railroad". Namesto lokomotiv je imela konje. Tračnice so bile lesene, okovane na vrhu z železnimi "šinami". Prevažala je premog. L. 1829, torej dve leti pozneje, je Delaware Hudson Railroad zgradila prvo ameriško lokomotivo, ki jo je nazvala "Scourbridge Lion". Leto kasneje je bila v Philadelphiji ustanovljena Baldwin Locomotive Works, katera se je razvila v velikansko tovarno lokomotiv. L. 1836 je vzbudila veliko senzacijo Norrisova lokomotiva, zvana Washington, ker je dokazala, da je mogoče z lokomotivami voziti tudi vkreber. Te prvotne lokomotive so bile v primeri z današnjimi jako majhne in neokretne. Vagale so manj kot vaga prazen tank moderne Mogulove lokomotive največjega ameriškega tipa.

V začetku so bili ljudje zelo v strahu pred posledicami te novotarije. Neki Anglež je tedaj pisal, da se možgani trgovcev vsled naglosti vožnje iz Manchesterja do Liverpoola in Londona tako zmedejo, da dostikrat pozabijo čemu so šli na pot in so morali pisati domov po pojasnila.

Na otvoritveni vožnji Mohawk & Hudson železnice, predhodnice sedanje New York Central, je strojevodja ravnal neprevidno z izpuhom in dimnikom ter povzročil jako močan prepih. Tleči pepel smrekovine, ki je služila za kurivo, se je zakadil proti potnikom, zlasti onim, ki so sedeli na strehi vozov. Odprli so dežnike v obrambo, ali ti so se užgali in tudi obleke so začele goreti. Nastala je strašna panika.

Ob vsej progji od Albany do Schenectady so stali farmarji s svojimi pripregami, da prisostvujejo velikemu dogodku. Konji so storili, kar je pač pričakovati od konj ob taki priliki. Vsled sopihanja lokomotive so se splašili in pobegnili na vse strani.

Prvi železniški vozovi niso bili nič kaj prijetni. Zrak v teh malih škatljah je bil zadušljiv. Pozimi so imeli v njih peči, v katerih so gorela drva. Kdor je bil blizu peči, se je žgal, kdor je bil oddaljen, je zmrzoval. Za spanje je bilo primitivno urejeno. L. 1867 je neki mladenič, imenom Pullman, prestal tako težko noč na železnici, da mu je šinila ideja o spalnih vozovih. Kasneje je izdelal model spalnega vagona in ustanovil Pullman Palace Car Co.

Gradnja železniških prog od Atlantika do Pacifika je bila polna romantike. Na koncu proge v gradnji se je nahajalo stalno premikajoče se mesto, ki so ga nazivali "Peklo na kolesih". Čim je gradnja železnice napredovala, se je mesto premikalo naprej. Naložili so vse skupaj na ploščnate vozove. Bilo je to kaj netočno mesto. Le pogosta linčanja so omejila število umorov na povprečno enega na dan. V enem takem mestu se je tiskal dnevnik, imelo je pet razvpitih "dance halls" in 23 salunov za razvedrilo 3000 ljudi.

Nastala je vzružajoča tekma v gradnji železnic. Uspeh je bil velikokrat največ odvisen od naglice. Družbi Union Pacific in Central Pacific sta dobili od vlade v dar velikanska zemljišča in finančno podporo v razmerju dolžine proge, zgrajene vsaki dan. Začeli

sta tekrovati, katera zgradi več proge. Nekega dne je dosegla Central Pacific svetovni rekord za hitro gradnjo železnice ki ni bi dosežen nikoli pozneje, niti z modernimi načini gradnje ne. V enem dnevu so postavili nad deset milj tira in železniška proga se je pomikala naprej s hitrostjo volovske priprege. Število zaposlenih delavcev je bilo ogromno. Central Pacific je imela svoječasno 25.000 delavcev; trideset ladij je prevažalo njene potrebščine po morju.

Težkoče gradnje na zapadu so bile dostikrat velikanske. Na primer, Canadian Pacific je prišla do globokega močvirja, ki so ga napolnili s kamenjem in peskom. Ali ko je vlak šel čez nasip, se je tresel kot žolica in tir se upogibal kot kača. Nekje je odtok vode bil tako silen, da se je proga dostikrat zmaknila za deset čevljev v enem dnevu.

Tekma v gradnji je tuptam provzročila med železniškimi družami spopade. Ob reki Rio Grande sta dve družbi tekmovali, katera si prej pribori pravico poti skozi jako tesno sotesko. Kdor je prvi prišel, je dobil lastninsko pravico. Prva skupina delavcev, ki je začela tam kopati, se je utaborila s puškami v roki. Ko je kmalu potem prišla na mesto skupina delavcev konkurenčne družbe in je videla, da pride do boja, se je umaknila in prepustila pozicijo konkurentu.

Do l. 1850 so gradili železnice večinoma le na vzhodu; ameriška železniška mreža je imela tedaj 9000 milj dolžine. Na jugu in srednjem zapadu je bilo malo železnic. Od l. 1850 do 1860 je železniška mreža narasla na trikrat toliko. To desetletje je bilo doba velike prosperitete. Federalna in državne vlade so podarile železniškim družbam veliko zemlje in dajale so jim tudi denarne podpore. Največji "grant" (dar javne zemlje) je bil oni federalne vlade državam Illinois, Mississippi in Alabama, kakih 4.000.000 akrov v svrhu, da pomagajo Illinois Central železnici graditi proge med Chicago in Mehikanskim zalivom. Država Illinois je podelila tej železnici lastninsko pravico do zemlje 200 čevljev široke ob vsaki strani tira, kakor tudi do zemljišč, ki so se raztezala do šest milj daleč na obe strani tira. Illinois Central je tako dobila dva milijona akrov najboljšje zemlje v državi.

Po civilni vojni je nastala doba živahne gradnje, ki je trajala od l. 1867 do panike l. 1873. Železniška mreža se je povečevala za 4400 milj vsako leto.

Desetletje od 1880 do 1890 je bilo doba največjega razvoja železnic; 70.000 milj novih prog je bilo zgrajenih v tem času, večinoma v centralnih in zapadnih državah. Divje špekulacije so bile značilne za dobo od civilne vojne do l. 1884. Dostikrat so zgradili železnice po popolnoma nerazvitih in neobljudenih pokrajinah, ki so se morale še le razviti. V takih slučajih so prišle železnice v prostrane teritorije preje kot naseljenci, in vzelo je dolgo let, predno so se proge izplačale. Mnoge so obratovala z izgubo celo vrsto let, predno se je ob njih razvilo poljedelstvo in industrija; marsikje so odkrili premog in kovinske rude, kar je značilo za železnice velik promet in dobiček.

Med l. 1884 do sedaj je bilo zgrajenih le malo železnic. Položili so nove proge edino tam kjer se jim je zdelo nujno potrebno, zboljšavali pa so že zgrajene proge, jih predelavali v dvotirne, izravnavali ovinke, gradili nove postaje, železniške delavnice in podobno.

V zadnjih letih je bilo več prog (računano na dolžino) opuščanih kot na novo zgrajenih.

Značilen pojav v razvoju ameriških železnic je konsolidiranje (strnjenje) manjših prog v velike železniške sisteme. Prve železnice so bile navadno kratke proge, spajajoče poedina središča. L. 1855 se je New York Central združila z enajsterimi železnicami, ki so bile neodvisne, toda so skupaj tvorile železniško mrežo med Albanyjem in Buffalom. V naslednjem desetletju je bil njen sistem razširjen s pridružitvijo Hudson River in Harlem železnice in potom pogodbe za prometne zveze z Lake Shore and Michigan Southern in Michigan Central železnicami. Na enak način združevanja krajših prog so nastale velike železniške družbe Pennsylvania, Erie in Baltimore & Ohio. Ta proces konsolidacije se še vedno vrši na različne načine. Na primer Northern-Pacific in Great Northern skupaj lastujeta večino delnic Chicago, Burlington and Quincy železnice. El Paso & Southwestern je glavni primer kontrole potom "holding company".

Obseg kontrole ene železnice nad drugo je jako različen. V nekaterih slučajih se podružne (subsidiary) proge upravljajo kot bistven del kontrolojuče železnice. V drugih slučajih pa je organizirano le skupno sodelovanje vseh prog.

Z razvojem železniškega omrežja se je razširilo poljedelstvo in rudarstvo. Eno je odvisno od drugega. Železnice bi se ne izplačevale brez velikega tovarnega prometa. In rude ter poljski pridelki ne bi imeli vrednosti kot je imajo, če ne bi bila dežela preprežena z železnicami kakor je. Vzporedno z železnicami se je razširil ameriški brzojavni sistem.

Med ameriškiimi železnicami in večino evropskih sistemov obstojajo nekatere bistvene razlike. Tukaj se osebni železniški promet ne deli v prvi, drugi in tretji razred, za luksuz pa imamo Pullmanove vozove; tudi spalne vozove kontrolira Pullmanova družba. Pullmanove kare za osebni promet nudijo vsakovrstni komfort, enako tudi spalni vozovi, posebno v vlakih ki vozijo na tisoč in več milj razdalje. Vožnja v Pullmanovih vozovih na ameriških železnicah pa je razmeroma cenejša kakor pa na evropskih železnicah v I. razredu.

Vozovi in lokomotive so v Ameriki navadno večje kot v Evropi. Tudi kolesa so pričvrščena na drugačen način. Vožnja je tukaj mnogo bolj gladka. Vozovi se priklepajo iz razklepajo na na bolj enostaven način kot v Evropi.

Dosedaj se v Ameriki elektrika ni vporabljala v velikem obsegu za gonilno silo na železnicah, ker je parna sila tukaj razmeroma poceni. Povečalo pa se je število lokomotiv, ki so kurjene z oljem, zlasti v pokrajinah, kjer je mnogo oljnih vrelcev.

Tovorni kolodvori v Ameriki so neprimerno bolj obsežni kot v Evropi in jih je jako mnogo. Reke v tej deželi tečejo večinoma v smeri od severa na jug, dočim se večina prometa pomika v smeri proti vzhodu in zapadu. Reke in kanali, ki so odvisni od njih, so zato v Združenih Državah mnogo manjše prometne važnosti kot železnice. Pač pa so reke, zlasti Mississippi, velikega pomena za promet v severni in južni smeri.

Dasi dolgost ameriških prog znaša polovico vsega železniškega omrežja na svetu in je povprečna brzina tukajšnjih vlakov večja kot v Evropi, vendarle poedini vlaki v Evropi presegajo hitrost najhitrejših ameriških vlakov. Najhitrejši vlak na Angleškem je oni od Swindona do Paddingtona na Great Western Railway. Proga je 77 milj dolga in vožnja traja le 75 minut. Vlaki Severne železnice v Franciji, ki vozijo

med Parizom in Abevillom, prevozijo daljavo 109 milj v 110 minutah. Najhitrejši vlak v Združenih Državah je oni med Camdemom in Atlantic Cityjem. Razdaljo 55 milj prevozijo v 50 minutah, nekdanj pa so za to daljavo rabili le 42 minut. Združene Države imajo rekord kar se tiče hitrosti lokomotive. Pred mnogimi leti je neka lokomotiva zabeležila hitrost 120 milj na uro.

Kdo je v sramoto Indiani, Eugene V. Debs ali Warren T. McGray.

Warren T. McGray je bil še pred tremi leti governor države Indiane. Vsled goljufij je bil obtožen in obsojen na podlagi federalnih zakonov na deset let zapora in poslan iz Indiane v zvezno jetnišnico v Atlanti, Ga.

Ko je bil poslan v isto jetnišnico Eugene V. Debs, je governor MacGray dejal, da je Debs sramota za Indiano. "On je madež na nas, in mi je žal, ker je doma iz te države." Ko je bil izpuščen iz ječe Debs, so ga pozdravljale množice vsepovsod. V njemu so videle pravičnika in borca za pravico; to je Debs bil.

Dne 31. avgusta je bil izpuščen iz ječe McGray, v kateri je bil tri leta in štiri mesece. Ostala kazen mu je bila odpuščena. Množice ga niso pozdravljale, kajti vrnil se je s pečatom zločinca. Kdo je danes v sramoto Indiani, bivši governor Warren T. McGray, ali Eugene Victor Debs?

Naseljevanje v Argentino.

Od kar so Zedinjene države omejile naseljevanje, se je tok emigracije obrnil precej proti Južni Ameriki, toda je veliko veliko manjši kot je bil prejšnji v Zedinjene države.

L. 1925 je prišlo v Argentino vsega skupaj 150,000 naseljencev, ki so ostali v deželi. Največ prihaja v Južno Ameriko Italijanov; Španci so na drugem mestu. V Brazilijo prihaja mnogo Nemcev, pa tudi druge narodnosti so zastopane med izseljenci. Najmanj je Škandinavcev.

ALI HOČETE LIST REDNO PREJEMATI?

Ali vam je naročnina na "Proletarca" potekla? Tekoča številka Proletarca je 1043. Ako je številka v oklepaju poleg vašega naslova manjša kot to, ste z naročnino zaostali za toliko tednov kolikor je številka v oklepaju manjša od tekoče številke. Obnovite jo! — Ali ste dobili opomin, da naročnine še niste obnovili? Pošljite naročnino, da si zasigurate redno prejemanje lista. Ko pošljate naročnino, pridobite tudi svojega znanca ali prijatelja, da se naroči na "Proletarca".

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

NOV KLUB V FRONTENACU, KANS.

FRONTENAC, KANS. — Na sestanku, ki se je vršil tu v nedeljo 28. avgusta, smo reorganizirali klub št. 34 JSZ. Pristopilo je deset članov in članic. Shodu je predsedoval s. Anton Šular iz Grossa, ki je dejal, da je med nami s. Chas. Pogorelec, tajnik JSZ., ki se je ustavil tu na poti grede iz Colorada v Chicago, ter bo obiskal več naselbin v Kansasu. Sod. Chas. Pogorelec je nam povedal marsikaj. Slikal nam je delo, ki ga vrši JSZ., njen pomen, ter važnost njenega glasila "Proletarca". Najvažnejše, kar se mora delavstvo naučiti, je zapopasti pomen organizacije in organiziranega dela. Vsaka postojanka naše JSZ. je organizacija. Vsak aktiven klub vrši organizirano delo.

Sestanek je bil zelo zanimiv. Ko je Chas. Pogorelec končal, so bila na vrsti vprašanja in razprava o njih. Obojega je bilo precej.

Začasni tajnik novega kluba (ki je dobil številko prejšnjega kluba št. 34) je Rochus Firm. Tako je tudi Frontenac v JSZ. in bo v nji ostal. To sklepam iz razpoloženja in volje, ki je vladala na sestanku.

Poročevalec.

AKTIVNOSTI KLUBA ŠT. 118, J. S. Z.

CANONSBURG, PA. — Kdor je čital poročilo s. Antona Gardena o A. Kristanovih shodih, je videl, da se Gardenu v Canonsburgu ni nič kaj dopadlo. Nekoliko smo se mu zamerili vsi, nekoliko je bilo na shodu preveč medsebojnega razgovarjanja, kot je zapisal, in sploh, bili smo nemirni. Tudi naš stari znanec Jernej je po svoje oglašal Canonsburg, da je tudi on prišel v "cajtenge".

Mi, kar nas je naprednjakov, pa smatramo, da je Canonsburg precej napredna naselbina. V slovenski javnosti je že dolgo znana, ne vsled celotne naselbine, ampak vsled njenih najaktivnejših delavcev za napredek. Jaz ne mislim šele sedanje, ampak vse one, ki smo jih poznali v naselbini tekom vseh let njenega obstanka, in so si zaslužili s svojim delom priznanje.

Res je, v Canonsburgu imamo svoje muhe. Pravzaprav je naselbina, kjer je naš glavni stan, Strabane, a mesto večjega slovesa je Canonsburg. Strabane je pošta, in pa slovenski town, toda to vam je nedavno itak opisal Nace Žlemberger. Upamo, da še pride, kajti on nas ni tako "očrnil" kakor njegov zvesti prijatelj Garden. Tudi Garden nam bo dobrodošel, in če pride naj pride podnevu. Noč ima svojo moč, posebno če človek "zabavlja" vaščanom vasi v katero prihaja ponoči.

Znano vam je, da imamo tudi tukaj svoje "truble". Veliko se ravšamo in kavsamo, veliko govorimo drug čez drugega. Pravijo, da je to kranjska navada, Kranjci pa pravijo, da je navada železna srjaca. Imamo društva, imamo socialistični klub, združeno prodajalno, stavbinsko društvo, dvorano društva Postojnska Jama SNPJ., mladinski tamburaški zbor, pevski zbor in dramatično društvo "Soča". Cerkve pa nimamo svoje . . .

Prej omenjeno društvo je zelo izboljšalo oder v svojem domu, kar je lep napredek. Velik oder omo-

goča boljše uporabo dvorane, in to je bil cilj društva. Saj ni res, da nam je samo za "spodnje prostore", kjer se "toči"! Canonsburška naselbina je vedno imela velike ambicije, in to kar ima, dokazuje, da ni ostalo samo pri besedah. Res, da imamo take, ki "nagajajo". A brez teh ni niti tam, kjer ni nikogar, ki bi delal.

Klub št. 118 JSZ. v Canonsburgu je po našem mnenju zelo zelo dober in aktiven klub. Veliko je storil, in veliko še bo. Njegovi člani in članice so garancija, da ta klub ostane prvi med prvimi. V soboto 8. oktobra priredi veselico v dvorani dr. "Postojnska Jama" št. 138 SNPJ. Ker to društvo večkrat omenjam, naj naglasim, da pripada tudi Izobraževalni akciji JSZ.

Skupno z dram. društvom "Soča" vprizori klub št. 118 v soboto 31. decembra (na Silvestrov večer) slovito Cankarjevo dramsko delo "Kralj na Betajnovi". To je prvo klasično delo, ki bo igrano na slovenskem odru v Pennsylvaniji, in prva Cankarjeva igra na našem odru ali na kateremkoli drugem slovenskem odru v tej državi. Pa recite, da ne napredujemo! — R.

VABILO NA SESTANEK ČLANSTVA J. S. Z. V CLEVELANDU.

CLEVELAND, O. — Klub št. 27 sklicuje izredno sejo, ki se vrši 18. septembra, ali tretjo nedeljo v mesecu, v klubovih prostorih. Pričetek ob 2. popoldne. Na to sejo je vabljen tudi članstvo kluba št. 49 JSZ. v Collinwoodu. Razpravljali bomo glede kampanje za občinske volitve. Kot je bilo že poročano, ima socialistična stranka mesta Cleveland pet kandidatov, med katerimi je tudi Slovenec sodrug Anton Garden, ki kandidira v tretjem distriktu. V četrtem je naš kandidat Henry Kullman, blagajnik okrajne organizacije soc. stranke in predsednik lokalne unije tesarjev.

Upam, da mu bodo šli collinwoodski sodrugi v kampanji na roko. Treba je podpisov — in to je delo, ki zahteva sodelovanja. Sodrugi, ne prezrite! Če delavci hočejo, bomo imeli v mestni zbornici več delavskih zastopnikov. In če slovenski delavci hočejo, bo med njimi tudi slovenski delavski zastopnik, ki pozna delavske težnje, in ki ima nastop in potrebno znanje.

Na članstvu obeh klubov odvisi, kako bo sodelovalo v kampanji. Kar pa se tiče slovenskega socialističnega kandidata, pravijo demokratje s Pircem na čelu, da nima "chance" in da ne pride v poštev. Če je to res, se moramo vprašati, čemu: Ali morda ni sposoben? Ali ne zna slovensko? Ali ne zna angleško? Ali je je premalo časa med nami? Kakšne so druge njegove hibe? Anton Garden je natančno tak človek, kakršnih manjka v mestni zbornici. Niti eden protikandidatov mu ne more očitati nesposobnosti, pač pa bi jo on lahko predbacival drugim. Če pa se ostali bahajo s prosperiteto, jo imajo zato, ker so jim jo pridobili drugi. Nihče nima v današnji družbi takozvanega velikega blagostanja, nihče nima velikega premoženja, ako ni izkoriščal svoje soljudi. Anton Garden razume ekonomske zakone boljše kakor tisti, ki so "obogateli" in se ponašajo s svojo "sposobnostjo", kajti sposobnost v službovanju ljudstvu ni zapopadana

v tem, koliko "kdo ima", ampak koliko kdo zna in more pomagati ljudstvu. Izkoriščevalci so "praktični". Porabijo vsako priložnost v svoj prid, in vsak moment, da diskreditirajo sebi nenaklonjene ljudi. Volilec je dana priložnost, da se odločijo za svoje zastopnike, ali pa, da izvolijo take, ki bodo v priljubljenosti z njimi, v praksi pa proti njim. — J. Krebelj, tajnik kluba št. 27.

DEBS MEMORIAL FUND.

Radi odsotnosti tajnika JSZ. seznam prispevatelev in poslanih vsot v Debsov spominski radio fond ni bil urejen za objavo v tej številki, a bo priobčen v prihodnji in v "Prosveti".

PRIREDBE KLUBOV J. S. Z. IN DRUGIH SOC. ORGANIZACIJ.

SEPTEMBER.

CHICAGO, ILL. — Domača zabava pevskega zbora "Sava" (odsek kluba št. 1) v soboto 17. septembra v spodnji dvorani SNPJ.

OKTOBER.

CANONSBURG, PA. — Veselica kluba št. 118 JSZ. v soboto 8. oktobra v dvorani dr. Postojnska Jama SNPJ.

CLEVELAND, O. — Koncert pevskega zbora "Zarja" v nedeljo 9. oktobra v Slov. nar. domu.

CHICAGO, ILL. — Dramska predstava kluba št. 1 v nedeljo 16. oktobra v dvorani ČSPS.

BARBERTON, O. — Konferenca JSZ. v nedeljo 30. oktobra v dvorani samostojnega društva "Domovina".

NOVEMBER.

WAUKEGAN, ILL. — V nedeljo 13. novembra konferenca klubov JSZ. in društev Izobraževalne akcije JSZ. za severni Illinois in Wisconsin.

WAUKEGAN, ILL. — Ob priliki konference JSZ. v nedeljo 13. nov. vprizori klub št. 45 igro "Njegov jubilej". Po programu veselica.

CHICAGO, ILL. — Koncert pevskega zbora "Sava" v nedeljo 27. novembra v dvorani SNPJ.

DECEMBER.

CHICAGO, ILL. — Dne 31. decembra Silvestrova zabava kluba št. 1 v dvorani SNPJ.

CANONSBURG, PA. — Klub št. 118 JSZ. vprizori s sodelovanjem dram. društva "Soča" na Silvestrov večer 31. decembra dramo "Kralj na Betajnovi", spisal Ivan Cankar. Prvič v Pennsylvaniji.

JANUAR.

CHICAGO, ILL. — Dramska predstava kluba št. 1, v nedeljo 29. jan., dvorana ČSPS.

Druge priredbe kluba št. 1 v tej sezoni: Dne 8. aprila dramska predstava v dvorani ČSPS. — V torek 1. maja prvomajska slavnost, dvorana SNPJ. — Dne 20. maja koncert "Save", dvorana SNPJ.

(Tajnike klubov prosimo, da nam sporočo datume svojih priredb, da jih uvrstimo v ta seznam.)

"CARIZEM" V ZAPADNI PENNSYLVANII.

HARWICK, PA. — Ali je mogoče, da imajo v zapadni Pennsylvaniji "carizem", morda vprašuje čitatelj, ko prečita gornji naslov. Mogoče gor, mogoče dol, "carizem" imamo, a pravice ne. Pravica je za gospodarje, za nas so "kozaki", truperji ali kakor jih že imenujemo, šerifi in njegovi deputiji, solzne bombe, odslovitve od dela, zmerjanja in batine. Vse to je bilo tudi pod carizmom.

Klub JSZ. v Harwicku ima težke čase. Ima samo še tri, štiri člane in članice, ki odrajujejo assesment, a še to malo, kar nas je, je težko zbrati skupaj na seji. Gotovo vam je o tem poročala že klubova tajnica s druginja Prašnikar. Pisec tega dopisa je Hrvat po narodnosti, a drugače brat vam vsem — vsakemu delavcu, vsake narodnosti. Slovencev je tu mnogo, toda so večinoma sovražni socialističnemu gibanju. Na seji društva SNPJ. so zavedni delavci poskušali, da ohranijo društvo pečat naprednosti, in so predlagali, da ostane pri Izobraževalni akciji JSZ., katero je tudi poprej zvesto podpiralo. Na žalost so imeli večino nazadnjaki. To sovraštvo je tudi vzrok, zakaj se je socialističnemu klubu na Harwicku tako težko obdržati. Priznam, veliko jih je, ki bi bili člani, ako se ne bi bali bosov. Marsikoga smo že pridobili, da je postal član kluba, a ko je prišlo do registracije, se je v volilnem uradu prijavil za demokrata ali republikanca. Če bi bili zvesti svojemu prepričanju (kateri ga imajo), bi se registrirali kot socialisti. Imeli smo sejo lokalna unije premogarjev. Soglasno smo zaključili, da se udeležimo protestnega shoda v obrambo Sacca in Vanzettija, ki sta bila tedaj še živa, in je bilo še upanje, da se ju obvaruje "justične" smrti. Naslednji dan se je vršil shod. Kaj mislite, ali so se ga rudarji, ki so stoprocentno glasovali zanj, udeležili? Šli so na delo. Tu delajo na vodovodnih napravah. Na seji teh delavcev je bilo zaključeno, da na dan shoda in manifestacije ne gre nihče na delo. Če izostanejo vsi, ne bo nihče odslovljen, smo domnevali. Vsi so bili "soglasni", ali na kritični dan so se eni "skesali", pogum jim je zlezel nekam v čevlje, in so šli ponižno na delo. Ostali so bili drugi dan odslovljeni. Bosi vedo, kako je treba postopati s hlapci. Višji so rekli bosom: Pazite, kdo so tisti, ki se udeležijo protestnega shoda. Eni izmed onih, ki so se ga udeležili, so bili že naslednji dan odslovljeni. Taki so ljudje: na seji ali na shodu navdušeni, potem pohlevni in udani. Bosi se smejejo in poročajo glavnim uradom svojih kompanij: Bodo delali pod vsakimi pogoji, unijo bodo zatajili, prepričanja nimajo, samo strah.

Opisal bom nekoliko tudi shod v Cheswicku. Udeležili so se ga vsi organizirani majnarji; vršil se je na farmi. Vseh, z ženami in otroci, je bilo nad dva tisoč. Kmalu, ko je nastopil govornik, so videli, kako sta dva trucka pripeljala oborožene "truperje"; objeli so zborovalni prostor, in v povzročili razburjenje. V rezervi so imeli deputije in detektive. Govornik jim je povedal, da ga veseli, ker so prišli; imajo priliko, da čujejo resnico. Ali naenkrat sta dva "truperja" skočila med govornike, da jih aretirajo. Mnogi so protestirali na ves glas proti nasilju oborožene svojati. Govornik je dobil med tem toliko priložnosti, da je govoril naprej kolikor je najboljši mogel, ter dejal med drugim: "Mi, kar nas je tukaj, smo ameriški državljani; smo davkoplačevalci; verujemo v ameriško ustavo. In zahtevamo, da jo izpolnjujejo posebno tisti, ki so plačani zato. Svoboda govora nam je ustavno zajamčena." Nato je gledal v nasilne došlece, in dejal: "Vi, veterani svetovne vojne, ki ste

šli na evropska bojišča, da izvojujete svobodo, ali vidite svobodo?" Ko je govornik to izgovoril, je poveljnik "truperjev" dejal, da ima od glavnega vodstva povelje zabraniti ta shod, torej so vse besede zamanj. Ljudstvo je protestiralo, postalo je vznemirjeno, a "truperji" so hoteli svoje. Med otroke, moške in ženske so začeli metati solzne bombe, vpiti in zmerjati, in v tem rjoventu je nastala panika. Pokalo je na vse strani. Ljudstvo je drlo peš, "truperji" na konjih za njim. Kletve, pokanje, solzne bombe — tak je bil konec shoda. Vse v dimu, kakor kje na velikem bojišču, kjer se armade koljejo in obdajajo s strupenimi plini in dimom. Marsikoga so pretepli, da ne bo nikoli pozabil. Niti malim otrokom niso prizanašali. Že ko so se ljudje razšli, ko so čakali na kare, da se odpeljejo vsaki proti svojemu domu, so jih napadali ter tolkli s količki po glavah, hrbtih in ramah; kdor se je tem nepravilnostim hotel ogniti, je moral upreči noge ter se pognati v beg. V teh pretepih je, kot so poročali, padel tudi en "truper". To je žalostno, kajti za eno tako nepravilnost, ki jo stori kdo delavec, in to največkrat v silobranu, trpi stotine delavcev preganjanje.

V "Radniku" z dne 26. avgusta sem čital, da so njihovi leaderji pozivali socialistične vodje na ujedinjeno akcijo v obrambi za Sacca in Vanzettija. "Radnik" trdi, da so jim socialisti odpovedali sodelovanje, kar jaz ne verjamem. (Dopisniku priporočamo, da prečita članek, "Kako so se komunisti borili za osvoboditev Sacca in Vanzettija", priobčen v tej številki.) Situacija je taka, da si delavci ne moremo privoščiti nesoglasij in vleči vsak k sebi. Če hočemo napredovati, je potrebno edinstvo. Če se bomo borili med seboj, se bodo smejali samo naši sovražniki v kapitalističnem taboru. Sacca in Vanzetti sta plačala z življenjem NAŠO neslogo. Mar ni bilo takih davkov med nami dovolj, in je čas, da se izpametujemo? — D. Mrvoš.

ODBOR RAZSTAVE PERUŠKOVH OLJNIH SLIK V MILWAUKEEU.

MILWAUKEE, WIS. — V odboru, ki ima urediti vse potrebno za razstavo oljnih slik H. G. Peruška, so, Frank Ermenc, John Lenko, Viktor Petek, Fr. Puncer, Joe Radelj st., Frank Perko, Frank Novak, Mike Sostarich in Milan Gavrich, od Amerikancev pa

Gerrit V. Sinclair, prof. Henry G. Shellow in dr S. M. Shellow. Slednje je jugoslovanski odbor pridobil posebno zato, ker pripadajo krogu umetnikov in imajo kot taki velik ugled. Razstavi bodo s svojim sodelovanjem veliko pomagali. Svojo pomoč so obljubili tudi tukajšnji dnevniki. Vabila bodo poslana mnogim znanim osebam. Razstava se bo vršila 23., 24. in 25. septembra v South Side Turn Hall. Vse podrobnosti o nji bodo razvidne iz seznama razstavljenih slik, in v "Vestniku". — Poročevalec.

NAZNANJE PEVCEM, IGRALCEM IN DRUGIM OD KLUBA ŠT. 1, J. S. Z.

CHICAGO, ILL. — Prva vaja za igro "Poročna noč", ki bo vprizorjena v nedeljo 16. oktobra, se vrši v četrtek 8. septembra ob 8. zvečer v spodnji dvorani SNPJ. Vse ki so vzeli vloge, prosimo, da se je udeležijo.

Vstopnice k tej predstavi in pa vstopnice za domačo zabavo zbora "Sava", ki se bo vršila v soboto 17. septembra v spodnji dvorani SNPJ., se dobe pri članih in članicah ter tajniku kluba št. 1.

Vaje pevskega zbora "Sava" se vrše vsak torek ob 8. zvečer v dvorani SNPJ. Udeležujte se jih redno. Tiste, ki imajo potreben glas in veselje do petja, vabimo na pristop.

Nekateri igralci, ki so nastopili v raznih prejšnjih klubovih predstavah, imajo še nekaj vlog. Prosimo, da jih vrnejo, ker jih potrebujemo pri posojevanju drugim odrom; prepisovanje z nova vzame mnogo časa, katerega nam manjka. — P. O.

MARDI-GRAS V WAUKEGANU.

WAUKEGAN, ILL. — V "Vščipcih" je bilo omenjeno, da so tu v teku velike priprave za pompozno patriotično slavlje, in na sodelovanje so bili povabljeni tudi Slovenci. Vso stvar je aranžirala Ameriška legija. Otvoritvena parada se je vršila v petek večer. S posebne tribune so jo gledali podpredsednik Dawes, senator Deneen, major-general Milton J. Foreman in več druge visoke gospode. A. V. Smith je bil glavni maršal parade. V nji je bilo 75 skupin (floats) z okrašenimi avti, kostumi itd. Pravijo, da so stale okrog dvajset tisoč dolarjev. Deset godb je igralo v

JOS. STEBLAY

Zemljišča, hiše, stavbišča, zavarovalna proti ognju; javni notar.

2636 So. Ridgeway Ave., Chicago, Ill.

Tel.: Lawndale 9562.

Tel.: Crawford 2893.

Dr. Andrew Furlan

edini slovenski
ZOBOZDRAVNIK
V CHICAGU

3341 West 26th Street.

Uradne ure: Od 9. do 12. dop., od 1. do 6. popoldne in od 7. do 9. zvečer. Ob sredah od 9. do 12. dop.

MAX SLANOVEC

krojač in trgovina moške oprave.

Se priporočam rojakom

528 E. 152nd St., Collinwood, O.

Frank Mivšek

COAL, COKE AND
WOOD. GRAVEL.

Waukegan, Ill.

Phone 2726

BARETINCIC & HAKY

POGREBNI ZAVOD

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

paradi. Ljudstvo, kar ga zmore Waukegan, je bilo vse zunaj. Mr. Fowler se je zadnjič zelo po nepotrebnem razburil, kajti dokler bodo na razpolago tolikšna sredstva, bodo patriotične parade vse lepše in večje, kot pa kak shodič, na katerem se "rušijo" naše institucije in "izpodkopava" temelje ameriški vladi. Slovenci so tudi sodelovali, a vse organizacije se vseeno niso hotele odzvati. Saj je človek lahko patriot ne da bi delal stafažo visokim in nizkim politišnom. Če pa je toliko zaveden, da odklanja dolarski patriotizem, je še bolje zanj in za deželo. — *Opazovalec.*

Prihodnji zbor J. S. Z.

VII. redni zbor JSZ. se bo vršil prihodnje leto v kraju, za katerega se izreče članstvo na splošnem glasovanju. Prošli zbor je določil mesta Cleveland, Chicago in Milwaukee, ki bodo označena na glasovnici. V tistem, ki dobi večino, se bo vršil VII. redni zbor; sklican bo meseca maja ali junija.

Vsak klub, ki ima do petdeset članov, ima pravico do enega delegata, potem na vsakih nadaljnjih 50 članov enega zastopnika več. Zelo bi bilo pomagano socialistični stvari, če se bi klubi JSZ. v večjih naselbinah zavzeli pomnožiti svoje članstvo. Sedaj ima le klub št. 1 nad sto članov, in kot tak pravico do dveh delegatov. Veliko je še polje med ženstvom. Nekateri klubi premalo skrbje za pridobivanje članic, kajti vemo, da je več sto zavednih rojakinj, ki so v duhu v našem gibanju in bi postale faksično članice, ako se bi soderugi v naselbinah resno potrudili.

Prihodnje leto bodo predsedniške volitve. Kampaanja bo torej eno, o čemur bo razpravljaj naš zbor. Veliko važnost bo posvetil prosvetnemu delu, in pričakuje se, da bodo na zboru zastopana vsa naša napredna kulturna društva z bratskimi delegati, enako tudi podporna društva, ki pripadajo Izobraževalni akciji JSZ.

NAZNANILO.

Prijateljem in znancem sporočam žalostno vest, da je moj brat Vincenc Branisel v topilnici kovinskih rud, v Murray, Utah, dne 21. avgusta ob 5. zjutraj smrtno ponesrečil. Pogreb se je vršil 24. avgusta, civilno, kakor je bila njegova želja. Rojen je bil 18. septembra 1878 v Cerknici na Notranjskem. V Ameriki je bival 24 let, večinoma na Murray, Utah. Bil je član društva "Edinost" št. 12 SNPJ., v kateremu je včlanjena tudi vsa njegova družina. Pokojnik je bil po mišljenju in delovanju naprednjak vse svoje življenje. Rad je sodeloval v delavskih bojih, in bil je dolgoleten zastopnik "Proletarca". Tu zapuša žalujočo soprogo Mary, in sinove, Viljema, 12, Franka, 18, in Vinkota, 19 let, ter tri brate, Edvarda in Tonea v Clevelandu, ter Jerneja v Anacondi, Montana, starem kraju pa sestro Nežko in več drugih sorodnikov.

Društvo "Edinost" mu je priredilo lep pogreb. Pokojnik je bil jako spoštovan v naselbini, kar je pokazal tudi njegov pogreb.

Dragi brat, ločil si se od nas, a v duhu ostaneš med nami, dokler ne pokliče usoda tudi nas nazaj v naročje matere zemlje. Bodi ti blag spomin, in naj ti bo lahka ameriška zemlja.

Edward, Jernej in Tone Branisel, bratje.

Telefon v uradu Central 5999.

Na domu Lawndale 6707.

RICHARD J. ZAVERTEK

ODVETNIK

127 N. Dearborn St., Soba 805,

CHICAGO,

ILLINOIS.

CAP'S RESTAVRACIJA IN KAVARNA

L. CAP, lastnik

2609 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Phone Crawford 1382

Pristna in okusna domača jedila.

Cene zmerne.

Postrežba točna.

ANTON ZORNIK

HERMINIE, PA.

Trgovina z mešanim blagom.

Peči in pralni stroji naša posebnost.

Tel. Irwin 2102—R 2.

DR. JOHN J. ZAVERTEK

ZDRAVNIK IN KIRURG

Urad, 3724 West 26th Street

Stan 2316 So. Millard Ave., Chicago, Ill.

Tel. na domu Lawndale 6707, v uradu Crawford 2212-2213. Ura-
duje od 2. do 4. pop., izvenmši torek in petek, in od 6. do 8.
zvečer vsak dan.

Pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI PODPORNJI JEDNOTI.

Naročite si dnevnik

"PROSVETA".

List stane za celo leto \$5.00, pol leta pa \$2.50.

Ustanavljajte nova društva. Deset članov(ice) je treba
za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot re-
galij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih za-
stav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali amerišanskih,
po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih in-
strumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUM-
BIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter
hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav.
Za obilna naročila se toplo priporočam.

✠ V ŠČIPCI. ✠

"ŽIDOVSKA ROBA".

"Socializem," pravijo flečkajnarji, "je židovska roba, katero je dal na trg žid Marks." Ker je bil Marks žid, je torej njegovo tolmačenje ekonomskega razvoja iz kapitalizma v socializem, "židovska roba". Ta roba je zgodovinsko preizkušena. Toda kaj pa tista "židovska" roba, katero hvalijo flečkajnarji? Sveto pismo stare in nove zaveze je židovska roba. Evangeliji so židovska roba. Mojzes, Abraham, Izak, Krist, Marija, Jožef, Peter, Pavel, Janez Krstnik in drugi, ki jih slavi krščanstvo, so bili židje. Torej vse polno židovske robe.

KDO BO ODREŠIL PROLETARIAT?

Proletariatu se ponujajo razni odrešeniki, med njimi tudi menihi s čikaške 22. ceste. Ob tej priliki sem se spomnil na Proletarian Diamond Oil kompanijo, ki je s svojimi slovenskimi agenti v slovenskih listih in v cirkularjih na društvo ter posameznike oznanjevala: Kupite delnice naše kompanije, da se rešite kapitalistične sužnosti. Se še spominjate?—Z.

KAJ JE RAZLIKA MED CLEVELANDSKO IN ČIKAŠKO NASELBINO.

Nekaj razlik je bilo že navedenih. Tu je še ena. Cleveland je v svoje igralce zaljubljen, Chicago svoje graja. — A. T.

ANTON VEHOVC IN PIRC.

Anton Vehovc kandidira za koncilmana v Clevelandu. Prisega na neodvisno progresivno listo. Pirc ga v svojem listu napada. Ne boš izvoljen, mu pravi, demokratje so premočni, mu pravi. — So vraga, odgovarja Vehovc. Niso ne, kakor blufaš ti, razun tega pa so demokratje protidelavska stranka. — Lej ga no, kako mu je po pravici povedal. — Jerry Pengov.

VATRO PO KRIVEM PRISEGEL?

Lojze Pirc je zelo hud, ker je Vatro napisal članek, v katerem obsoja bostonski justični umor. "Hej, slišite, žandarji, za dva anarhista se je potegnil," tuli

Pirc po St. Clairju, "za dva italijanska pritepenca — in ju simbolično primerjava s Kristom . . . U-u-u-u-blasfemija, u-u-u-u-u, žandarji, kje ste?!" — Jerry Pengov.

JOHN D. ŽELI VSEM DOBRO.

John D. je ob svojem 88. rojstnem dnevu narekoval reporterjem voščilo, v katerem želi vsem ljudem dobro. Prav lepa hvala.

ALI STE ŽE PORAVNALI NAROČNINO?

Berete "Proletarca"? Ste nanj naročeni? Zastonj se tak list ne dobi. Eden ga plača, če ne vi, pa kdo toliko več. — Ur.

DRUGI KONCERT M. ČULIČ-DRAGUNA V CHICAGU.

CHICAGO, ILL. — Glasoviti jugoslovanski operni pevec, Mate Čulič-Dragun bo imel svoj drugi nastop v Chicagu dne 11. septembra v dvorani Pilsen Sokol na 1814 S. Ashland Ave.

Pri prireditvi tega koncerta bo sodelovalo tudi slovensko pevsko društvo "Lira" in hrvaška pevka društva "Zora", "Zvonimir", "Jadran", "Dalmacija" in "Gundulič"; poleg teh pa tudi nogometni klub "Jug."

Odbor vseh teh društev vabi jugoslovansko občinstvo, da poseti ta veliki koncert v čim večjem številu.

Program koncerta bo povsem nov. Vstopnina je v predprodaji \$1, pri blagajni pa \$1.25. Začetek bo ob 8. zvečer. Po koncertu bo splošna zabava s plesom. Igral bo orkester "Zvonimir". Ker je vstopnina h koncertu zelo znižana in ker je dvorana Pilsen Sokol takorekoč v sredini naše čikaške naselbine, je pričakovati velike udeležbe. — Odbor.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje kluba št. 27 JSZ. se vrše vsako drugo nedeljo dopoldne v klubovih prostorih v Slov. narod. domu. Sodrugi, prihajajte redno na seje in pridobivajte klubu novih članov, da bo mogel napraviti čim več na polju socialistične vzgoje in v borbi za naša prava.

NI DVOMA

da so naše hipoteke (mortgage) in bondi ali obveznice danes ravno tako varne, kakor so bile prošlih 40 let. Razsodnim vlagateljem služi pri njih odločevanju naše izkustvo.

KASPAR AMERICAN STATE BANK
1900 BLUE ISLAND AVE., vogal 19. ul., CHICAGO, ILL.

OTTO KASPAR, predsednik.

Denarne pošiljatve v Jugoslavijo po zmerni ceni.

